

UNIVERSAL
LIBRARY

OU_218427

UNIVERSAL
LIBRARY

OSMANIA UNIVERSITY LIBRARY

Call No. 955 / M67H Accession No. 9390

Author Mirkhand

Title History of the atabeks 1848

This book should be returned on or before the date
last marked below.

کفتار در قضایاء اتابکان و چکونکیه
احوال ایشان

THE HISTORY

OF

THE ATÁBEKS OF SYRIA AND PERSIA,

BY

MUHAMMED BEN KHÁWENDSHÁH BEN MAHMÚD,
COMMONLY CALLED
MÍRKHÓND.

NOW FIRST EDITED FROM THE COLLATION OF SIXTEEN MSS.

BY

WILLIAM H. MORLEY, ESQUIRE,

BARRISTER-AT-LAW,

MEMBER OF THE ROYAL ASIATIC SOCIETY, AND OF THE ASIATIC SOCIETY OF PARIS.

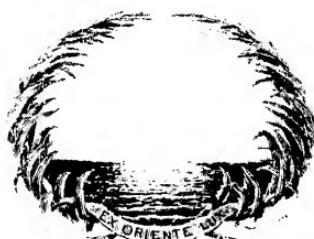
TO WHICH IS ADDED,

A SERIES OF

FAC-SIMILES OF THE COINS STRUCK BY THE ATÁBEKS,

ARRANGED AND DESCRIBED BY W. S. W. VAUX, ESQ., M.A.,

MEMBER OF THE ROYAL ASIATIC SOCIETY.

LONDON:

PRINTED FOR THE SOCIETY FOR THE PUBLICATION
OF ORIENTAL TEXTS.

SOLD BY

JAMES MADDEN, & C°, 8, LEADENHALL STREET.

M DCCC XLVIII.

LONDON :

—
WILLIAM WATTS, CROWN COURT, TEMPLE BAR.

TO HIS GRACE
A L G E R N O N,
DUKE OF NORTHUMBERLAND,
D.C.L. F.R.S. F.S.A.

A VICE-PRESIDENT OF THE SOCIETY FOR THE PUBLICATION OF ORIENTAL TEXTS,
THIS LITTLE VOLUME,
BEING THE
FIRST PERSIAN PROSE WORK PUBLISHED BY THE SOCIETY,
IS DEDICATED,
WITH PROFOUND RESPECT AND UNAFFECTION ADMIRATION AND ESTEEM,
BY HIS MOST OBEDIENT AND FAITHFUL SERVANT,

WILLIAM H. MORLEY.

PREFACE.

THE روضة الصفاء في سيرة الانبياء و الملوك و الخلفاء, from which I have selected the History of the Atábeks, is so well known to the Persian scholar as a classical work, that it would be needless in this place to dilate upon its importance.

The Rauzat al Safá, as its author, Muhammed Ben Kháwendsháh Ben Mahmúd (commonly called Mírkhónd) states in the preface, was composed at the request of his friends and of his patron Mír Alíshír of Herát, and is conspicuous in Persian literature for its purity of style and elegance of diction. Its conciseness is perhaps its sole fault; and the accuracy and impartiality of the historian leave us only to regret that he should not have confined himself to a shorter period of history, and have illustrated it more copiously. At the same time it must be confessed, that the wideness of range of which we are inclined to complain, together with the perspicacity and ability displayed in the arrangement throughout the work, renders it an almost universal manual of reference for the Student of Asiatic history.

Mírkhónd died in A.H. 903.

Hájíy Khalfah gives the following account of Mírkhónd's history:—

روضة الصفاء في سيرة الانبياء و الملوك و الخلفاء فارسي
لبرخواند المؤرخ محمد بن خاوند شاه بن محمود المتوفى

سنة ٩٠٣ ذكر في ديباجته ان جمّاً من اخوانه التمسوا تأليف كتاب منقح محتوى على معظم وقائع الانبياء والملوك ولخلافة ثم دخل صحبة الوزير مير عليشير وأشار اليه ايضاً فباشر مشتملاً على مقدمة وسبعة اقسام وخاتمة علي ان كلّ قسم يستعد ان يكون كتاباً مستقلّاً حال كونه ساكناً بخانقة خلاصية التي انشأها الامير المذكور بهرة علي نهر الجبل المقدمة في علم التأريخ القسم الاول في اول المخلوقات وقصص الانبياء وملوك العجم واحوال الحكام اليونانية في ذيل ذكر اسكندر والثاني في احوال سيد الانبياء صلعم وسيرة وخلفائه الراشدين والثالث في احوال الائمة الاثني عشر وفي احوالبني امية والعباسية والرابع في الملوك المعاصرين لبني العباس والخامس في ظهور جنكيزخان واحواله واولاده والسادس في ظهور تيمور واحواله واولاده والسابع في احوال سلطان بيغرا والخاتمة في حكايات متفرقة وحالات مخصوصة موجودات الربع المسكون وعجائبها

The following history of the Atábeks forms a portion of the fourth volume of Mírkhónd's work, and occurs between the account of the Muzafferides and that of the Ghórides.

This chapter of the Rauzat al Safá has till now remained unedited ; and I have undertaken the task, partly on account of its intrinsic value, and partly because it fills up a gap in

the portions which have already been published in the original by Orientalists on the Continent.

It is true that the Atábeks appear but for a short space as actors on the stage of Eastern history ; but these “tutors of princes” occupy a position neither insignificant nor unimportant in the course of events which occurred in Syria and Persia at the time they flourished. The great Saláh al Dín dates his power from the Atábek Núr al-Dín Mahmúd (famed as the overthrower of the Fátimite Khalífahs of Egypt), and the history of the Atábeks of Persia is intimately connected with the decline of the Seljúks, and the rise of the Mongol dynasty in that country, occupying a middle place between the two.

The names of Núr al Dín Mahmúd in Mósul ; of Íldakuz in Ázarbáiján ; of Sunkur Ben Modúd, Saad Ben Zangí, his son Abú Bakr, and the beautiful, generous, and unfortunate Khátún Turkán, in Fárs ; and of Abú Táhir, Hazár Asp, and Yúsuf Sháh Bahádur in Loristán ; are still remembered in their respective countries, where valour and liberality were ever pre-eminently admired : and though these qualities are not amongst the most requisite for an enlightened ruler in these days, still, in the turbulent times in which the Atábeks lived, fearlessness and generosity were more calculated to secure to their possessors the respect and love of their subjects, than would the encouragement and cultivation of the higher political virtues, and the more peaceful arts and occupations of civilized life. After the imprisonment of the celebrated Sultán Sanjar Seljúkí in A.H. 548, and his death in A.H. 552, the princes of the family of Seljúk, by warring amongst themselves, greatly accelerated the fall of that once all-powerful dynasty ; and Persia, for nearly half a century,

witnessed the pillage and devastation of her people and cities, caused by the personal dissensions of the rival potentates of the house of Seljúk. It could not, then, but be beneficial to the country when some of the finest provinces of Irán were wrested from the hands of the falling Seljúks by the nervous and intrepid Atábeks, however despotic their rule ; and it is to be lamented that the short period of comparative prosperity and tranquillity which succeeded their accession to power was nipped in the bud by the irruption of the fierce Tátár horde, which swept like a pestilence over Asia, and marked its progress by rapine, desolation, and blood.

Various extracts from the *Rauzat al Safá* (in which work the history of each tribe or dynasty is distinct and complete in itself) have been edited by different Orientalists on the Continent. The following list comprises all such published portions of Mírkhónd's great work :—

1. *Historia priorum regum Persarum, post firmatum in regno Islamismum. Ex Mohammedo Mirchondi. Persicè et latinè, cum notis geographicò literariis.* Viennæ, 1782. 4to.
2. *Mohammedi, filii Chavendschahi, vulgo Mirchondi historia Sammanidarum persice. E codice Bibliothecæ Gottingensis nunc primum edidit, interpretatione latina, annotationibus historicis et indicibus illustravit, Fr. Wilken.* Göttingæ, 1808. 4to.
3. *Notice de l'histoire universelle de Mirchondi, intitulé le Jardin de la pureté, suivie de l'histoire de la dynastie des Ismaéliens de Perse, extraite du même ouvrage, en persan et en français, par M. A. Jourdain.* Paris, 1812. 4to.
4. *Mirchondi historia Taheridarum, historicis notis hucusque incognitorum Persiæ principum persice et latine,*

edidit E. Mitscherlich. Göttingæ, 1814. 8vo. Ed. 2. Berol. 1819. 8vo.

5. Mirchondi historia Ghuridarum, regiæ Persiæ Indiæque atque Carachitajorum imperatorum Tatariae. E libris manuscriptis persice et latine edidit et annotavit Dr. E. Mitscherlich. Francofurti ad Moenum, 1818. 8vo.

6. Mohammedi filii Chondschahi vulgo Mirchondi historia Ghasnavidarum Persice. E codicibus Berolinensibus aliisque nunc primum edidit, lectionibus varietate instruxit, latine vertit, annotationibus historicis illustravit Fridericus Wilken. Berolini, 1832. 4to.

7. Geschichte der Sultane aus dem Geschlechte Bujeh, persisch und deutsch von Friedr. Wilken. Berlin, 1835. 4to.

8. Mirchondi historia Seldschukidarum, persice e codicibus manuscriptis Parisino et Berolinensi nunc primum edidit, lectionis varietate instruxit, annotationibus criticis et philologicis illustravit Joannes Augustus Vullers. Gissæ, 1837. 8vo.

9. Vie de Djenghiz-Khan par Mirchond (texte persan) à l'usage des élèves de l'École royale et spéciale des langues orientales vivantes (publ. par M. A. Jaubert.) Paris, 1841. 8vo.

10. Histoire des sultans du Kharezm, par Mirkhond. Texte persan, accompagné de notes, à l'usage des élèves de l'École speciale des langues orientales, par M. Defrémy. Paris, 1842. 8vo.

11. Histoire des Sultans Ghourides, extraite du Rouzet Essefa، روضة الصفا de Mirkhond; traduite en Français, et accompagnée de notes historiques et philologiques, par M. C. Defrémy. Paris, 1844. 8vo.

12. Histoire des Samanides, par Mirkhond. Texte persan, traduit et accompagné de notes critiques, historiques et géographiques, par M. Defrémy. Paris, 1845. 8vo.

The reader will find a much less ample list of various readings appended to the following pages than is generally added to an edition of a Persian historical text. It must not be supposed from this that the Manuscripts I have consulted agree remarkably one with another; for, on the contrary, discrepancies occur in every line: nor must such omission be ascribed to negligence on my part, as I have carefully collated and examined every word of the text. My reason for giving so few of such various readings is, that I consider it quite unnecessary to enumerate how many transcribers have preferred one or the other of synonymous verbs or nouns, or to specify what number have chosen to use a verb in the preterite followed by a conjunction, instead of the past participle without the conjunctive particle. It is in these, and in similar cases, such as the retention or rejection of pleonasms and expletives occurring in few or several of the various Manuscripts consulted, that an editor should, as I conceive, exercise his discrimination. Still less have I attempted to perpetuate error by noticing faults manifestly arising from the ignorance or inattention of the copyist of each individual Manuscript.

The following is a list of the Manuscripts I have collated; and I here beg leave to thank those gentlemen who have kindly placed them at my disposal in the preparation of this text:—

- A. In fol. Nastalík. Dated A.H. 989. The late Right Hon. SIR GORE OUSELEY, Bart.
- B. In fol. Naskh. No date, but an old Manuscript. The Honourable East-India Company. No. 309.*

* For the use of the Manuscripts preserved in the library at the East-India House I am indebted to the kindness of the learned Librarian, Professor Wilson.

- C. In fol. min. Nastalík. No date, but an old and correct Manuscript. The late Right Hon. SIR GORE OUSELEY, Bart.
- D. In fol. min. Nastalík. A.H. 1209. The late Right Hon. SIR GORE OUSELEY, Bart.
- E. In fol. Nastalík. No date, but seals, one imperial, bearing date A.H. 1145. The Honourable East-India Company. No. 988.
- F. In fol. Talík. No date, but a modern and very incorrect Manuscript. The Oriental Translation Fund. No. 43.
- G. In 8vo. Nastalík. No date, but not modern, and remarkably correct. Professor DUNCAN FORBES.
- H. In 4to. Nastalík. From the Rich Manuscripts in the British Museum.
- I. In fol. Nastalík. From the Rich Manuscripts in the British Museum, Add. Manuscripts, No. 7644.
- J. In fol. Nastalík. Dated A.H. 978. An inaccurate Manuscript. The Royal Asiatic Society.
- K. In fol. Naskh. Dated A.H. 996. Not a very accurate Manuscript, omitting much. NATHANIEL BLAND, Esq.
- L. In 8vo. Nastalík. Dated A.H. 1081. Substantially correct, but rather illegible from a frequent omission of diacritical points. NATHANIEL BLAND, Esq.
- M. In fol. Nastalík. No date, but a remarkably well-written Manuscript. The Rev. WILLIAM CURETON.
- N. In. fol. Nastalík. No date. The Honourable East-India Company. No. 1696.
- O. In fol. Naskh. No date, but a seal dated 1094. The Honourable East-India Company. No. 1508.

P. In fol. Naskh. No date, but a seal dated 1121. The Honourable East-India Company. No. 1121.

At the suggestion of the Committee of the Society for the Publication of Oriental Texts, I have added fac-similes of the coins of the Atábeks preserved in the British Museum, and some valuable additional ones from the cabinet of N. BLAND, Esq. My friend W. S. W. VAUX, Esq., has kindly undertaken their description, and his observations will be found in the following pages.

W. H. M.

June 1848.

VARIOUS READINGS.

PAGE. LINE.

- ١٥ ١٥. حماة. Some MSS. omit this word; but all those that insert it read as in the text. The more correct spelling, however, is حماة, as found on the coin struck by Al Malik al Sálih Ismaïl (*infra* No. xxiii.). Abú al Fedá, in his account of this city, which formed part of his territorial possessions, calls it حماة (Annal. Musl. t. v. pp. 235. 239). And see also the Geographical Index to the "Vita Saladini" of Schultens.
- ٣ ٣. Some MSS. read شيركوتا instead of شيركوهه.
١١. The name امد is variously written and added to in some MSS. A, آمد و دياربکر. C. and J. آمد, D. آمد و G. آمد. H. and L. آمدرا, I. آمدرا, K. omits امد and inserts حلبرا. Schultens reads امد, "Vita Saladini," p. 51, and see the Geographical Index.
- ٩ ٢. K. gives the date of this peace, A.H. 666. The خلاصة الاخبار agrees with the text.
- ١٠ ٦. قچاق. Most of the MSS. I have consulted give this orthography. M. Quatremère, in the text of the "Histoire des Mongols," reads قچاق, but in the translation he writes Kapchak; and in a note (p. 66, note 85) he transcribes it *Kapichak* ou *Kipichak*. In the same note he likewise observes that the word is usually written قچاق or قچاق. The King of Oude's Dictionary gives the latter reading, making the first ق moveable by *Zir*, and I have therefore adopted it.
- ١١٥ ١. K. reads شيركوه instead of شيركير.

PAGE. LINE.

- 18 3. H. D. and F. read سه ستوران و سواران I. سه ستوران توران. M. gives سه ستوران توران, and توران.

17. The name قبته is very doubtfully written in most MSS.

I have not been able to decide upon it with absolute certainty, as, almost in every case, the application of the diacritical points to the three medial letters is left open to the ingenuity of the reader. I have adopted the reading favoured by the majority of the MSS. M. De-frémery, in his "Histoire des Seljoucides," extracted from the "Tárikhi Guzídeh," says, with regard to the name of this princess, "Deux de nos MSS. portent فتنه, le troisième قبته. D'Herbelot à écrit Firnah (verbo Thogril-ben-Arslan)." Jour. Asiatique, 4me. Série, Tome xii., p. 368, note. And again, "MS. 15 Gentil. 9 Brueix; قبته; 25 Supp. قبته. Ib. Tome xiii., p. 19, note; other readings are given at p. 21, note, but they determine nothing.

ere is some variety in the several MSS. in the opening sentence of this chapter, but the sense is, in all, the same. M. reads چون سلطان طغل مادر قتلغرا بخواست قبته و پسرش قتلغ اینانج اتفاق گرده. The majority favours the reading adopted in the text; and I merely quote M. because I think it the most correct of all the MSS. in my hands.

15. منکوس. This word is written somewhat obscurely in all the MSS., but in the majority the reading is as given in the text. E. gives میکوس. Malcolm calls this ruler Munkous (Hist. Pers. Vol. i., p. 386); M. De-frémery, however, from several authorities, names him منکوروس. See Journ. Asiat. 4me. Série, Tome xii., p. 351, note.

PAGE. LINE.

- ۳۱ 5. K. reads در سلک ازدواج سلطان کشید پس خود را زنگی دارد. L. در سلک ازدواج سلطان جلال الدین کشیده دارد. Some MSS. add after the words جلال الدین بربی مینیک بربی : مینیک بربی seems, was an epithet applied to Sultán Jalál al Dín.
- ۳۱ 7. L. reads اسکنوان instead of اسکفون, K. omits the name, G. reads اسکنون, M. اسکونان. I have not been able to meet with the name elsewhere, and have therefore adopted the reading of the majority of the MSS.
- ۳۱ 12. This line of Firdausí occurs as in the text in the majority of the MSS. The various readings are as follow : سه زرکنبدان E. سه کنبد و سطخر D. سه کنبدان و سطخر A. سه درز کنبدان G. omits the distich, J. سه درز کنبدان و سطخر L. کنبدان سطخر N. سه درکنبدان و سطخر P. اصطخر آن سطخر. The orthography of the word *Istakhar* has been discussed by Sir W. Ouseley in the additions to Sir Gore Ouseley's Biographical Notices of Persian Poets, pp. 362—364. The word is thus explained in the *Haft Kulzum* :
- الستخر بضم أول و بكسر آن و سكون سين مهمله و فتح مثناة
فوقاني و فتح خاي منقوطة و سكعون راي مهمله آب كير
وقالاب را گويند و نام قلعة ايست در ملك فارس و چون در
آن قلعة قالاب بسيار بزرگي هست بنابران بدین نام
خوانند و معرب آن اسطخر است
- اصطخر بكسر و ضم أول و سكون صاد و فتح طاي حطي و خاي
منقوطة و راي مهمله زده قلعة فارس باشد و آن تختکاه دارا ابن
داراب است
- ۴۵ 3. There is some doubt as to this passage. Price says "the pass of Baubein." In the MS. of the *خلاصة الاخبار*, from which he translated, it is بجز پشته بهائين ما بين

PAGE. LINE.

written عقبهُ ما بين, the م being doubtful. The first word in this MS. means, I imagine, merely "a certain pass;" and what Price reads بابين, is in fact simply ما بين. The majority of the MSS. read مابين, the first word after پشته in our MSS. (a proper name, as I suppose) being diacritically pointed or not, as the case may be, in that particularly ambiguous manner which is employed by a doubting Persian transcriber, and which renders it impossible to fix the exact reading of a word, or to represent the various readings by means of ordinary type. I may remark that D. and M. both give the first word distinctly تماين; E. reads نماين; that C. and I. leave out what I suppose to be the proper name, as in the Khilasat ul Akhbár; and that L. omits the passage altogether.

٧. احدی جمادی الآخر. K. احدی جمادی الاثنين. E.

١١. ايش. In all the MSS. of the روضة الصفا that I have seen, with one exception, the name of this princess is written ابشن or ابشن. K. alone reads generally ايش but sometimes ابشن, and once ايسه. I have adopted the reading of ايش, since the name is clearly so written in Mr. Bland's MS. of the جامع التواریخ, and it is so spelled in M. Quatremère's "Histoire des Mongols." Malcolm and Price both read ايش, and it is written plainly so in the خلاصة الاخبار; MS. of the Royal Asiatic Society, No. 101.

Ísh Khátún was sister of the Atábek Saad, the son of the Atábek Abú Bakr, and was the daughter of Khátún Turkán, the sister of the Atábek Sháh of Yezd. It is an apparent anachronism that Muzaffer al Dín Abú Shuja Saad should be buried in the year 623,

PAGE. LINE.

in the mosque of Ish Khátún, who did not appear upon the theatre of events until the year 662; but the mosque might subsequently have received the name here given to it. Both D'Herbelot and De Guignes call her Aischa.

- ۱۱-۱۳. The distich from Saadí is only found in the MSS. E., F., K., L., N., and P.
۱۴. 7. There is great uncertainty as to the reading of the word مناق. Most of the MSS. omit the diacritical mark of the second letter. E. and P. read ساق, N. and O. سلق. Instead of خسویه, L. reads حسن خسویه, M. حسنویه, K. omits the name.
۱۵. 14. C., K., and M. read سی و پنجم سال G., H., and L. سی و نهم سال, and I. سی و نه سال.
۱۶. 8. انکیانو. K. ایکتاتو. I. ایکناتو. G. اندکیانو. A. reads انکباتو. L. انکدانو.
۱۷. 18. K. reads ثمان و سبعین و ستمائه. L. ثمانین و سبعماهه. M. ثمانین و ستمائه.
۱۸. 19. حین. C. reads کردون حین, D. کردونچین. E. حین. F. reads کردوحین. G. کردوحین. and K. and L. add دخترش.
۱۹. 2. I. adds after the words شیراز کردن که دخترش بود دفن.
۲۰. 12. For روی نموده. C. and M. read پیش امده.
۲۱. 8. G. gives سریاق, I. سران, H. سرناق.
۲۲. 13. The name هوقداق is doubtfully given in most of the MSS. M. reads هرعتاق; but Mr. Bland's MS. of the جامع التواویخ agrees with the possible reading of the majority, and gives the word as in the text, with all the diacritical points.
۲۳. 2. J. reads ایدح; but see in the Appendix to M. Quatremère's "Histoire des Mongols," p. 442.

COINS
STRUCK BY THE
A T Á B E K S O F I R Á K.
ARRANGED AND DESCRIBED
BY
W. S. W. VAUX, ESQ., M.A.
MEMBER OF THE ROYAL ASIATIC SOCIETY.

THE Coins of the Atábek Dynasty, which are represented in the following Plates, have been selected from the national collection of the British Museum, and from the private and valuable cabinet of Nathaniel Bland, Esq.

It is not for the first time that representations of the money of these Princes have been submitted to the judgment of the public; many of them have been already pourtrayed in the works of Adler, Castiglione, and Marsden; but in this, as in many other cases, by the progress of time, and the researches of travellers, some new types have been discovered, and specimens procured, of the Coins which they published, more perfect and legible than any that were known when their respective works were edited.

It has been, therefore, thought worth while to append to the present work drawings of the best specimens that could be procured of every Coin of this Dynasty, in order that the

students of Oriental history might have before them the most sure and unfailing records of the race whose history Mírkhond has so well narrated.

It is not necessary here to dilate upon the advantage of the study of coins, or to set forth the value which they possess historically. It may, however, be well to remind our readers, that in the study of Eastern literature they play a part far more important than they do in that of Greece and Rome : in the latter case they are valuable chiefly as memorials of the art of the times coeval with them, and as demonstrating, by their artistic excellence, the extent to which civilization has triumphed over barbarism at their respective epochs ; but in the former, by the dates which almost universally are found upon their legends, they establish beyond question fixed points of chronology, which, from the peculiar character of Oriental writings, would, without their aid, be too often uncertain, or, indeed, unascertainable.

The admirable remains of Greek workmanship, with few and rare exceptions, establish little that can be esteemed of historical value ; and it would be to forget their own peculiar and inimitable merits to look for that in them which they do not profess to offer ; while the coins of the successors of Alexander in Syria are the only purely Greek series which afford a constant succession of dates applicable to the determination of historical events. The money issued by the Muhammadan Dynasties are the soul and marrow of all true Oriental history, and the only sure and infallible documents from which inferences and conclusions can be safely deduced. It is a remarkable fact, that false Oriental coins are even now of

rare occurrence ; nor am I aware of a single instance of forgery earlier than the Zodiacial rúpís of Jehángír.

The Atábeks, as is well known, were originally the governors and directors of the education of the young Princes of the Seljukide Dynasty. Of Turkish origin, they became, after a short time, like the Maires du Palais of the early French Princes, more powerful than the Princes they professed to educate, and established four dynasties, who, during a hundred and thirty years, ruled over a large portion of the plain country of Hither Asia. They are known in history by the names of the districts in which the chief seat of their power was, as Atábeks of Irák (Irák Arabí), of Azarbáiján (or Media), of Fárs (or Persia), and of Loristán. The Coins published in the following Plates are confined to those issued by different branches of the first Dynasty, who were settled at Mósul, Haleb (Aleppo), and Sinjár ; of which the money of the Mósul branch occupies, as might be expected, much the largest portion. No Coins exist of the Dynasties of Fárs and Loristán, and no Coins of Azarbáiján are in the collection of the British Museum, but Fraehn has published two in his Recens. Num. Muham. The Coins of the Atábeks of Irák present some peculiarities in workmanship and treatment of art which are worth noticing. It is known that in Muhammadan countries representations of animals and other objects of heathen worship are forbidden, and that even remains of Greek art are generally mutilated and defaced. The same principle led the early followers of Muhammad to place on their coins only inscriptions ; and this rule has, with rare exceptions, been preserved even to the present day. The most remarkable exceptions are those afforded by the money

of the Seljukides, the Ortokides, and the Atábeks, which bear upon their obverses types altogether foreign to the countries where they were struck, and which, from the strong similarity which they shew to the more ancient coins, must be copies of specimens of the early Greek or Byzantine period. The skill with which these copies have been made shews no inconsiderable knowledge of the principles of drawing, and any one who has studied the subject will recognize in the helmeted head of Saifeddín Ghazí a copy of the tetradrachm of the ancient *Side*, in Pamphylia and in the face on the coin of Al Sálih Ismaíl, the head of one of the later Emperors of Rome, probably Constantine the Great. It has been suggested by Mr. Burgon that we may, perhaps, find on some of these Coins the types of ancient Greek Coins, which have not come down to our times.

W. S. W. VAUX.

N.B. All the Coins described in the following pages (with the exception, however, of No. IV.) are to be found in the collection of the British Museum, and most of them occur in Mr. Bland's Cabinet. The drawings have always been made from the most perfect specimens in either collection; and where they are taken from Mr. Bland's Coins, they are distinguished in the description by the addition of his name.

ATÁBEKS OF IRÁK.

I.—MÓSUL BRANCH.

No. I.

Copper.

قطب الدين مودود بن زنكي بن آقسنقر
“Kotb al Dín Mādúd Ben Zengí Ben Áksankar.”

Third Atábek of Irák reigning at Mósul.

Obv. Area. Head of the prince, nearly full-faced, but slightly turned to the left, above which two angels flying.*

خمس و خمسين و خمس مائة

A.H. 555. A.D. 1159.

Rev. Area,

الملك العادل

العالم ملك امرا

الشرق والغرب

طغل بك بن اتابك

مودود بن زنكي بن آقسنقر

Margin, مودود بن زنكي بن آقسنقر

* Marsden says, in his description of this coin, and of those which follow, bearing a similar device : “Cui supervolant angelii duo vexilla decussata gerentes.” On examining the more perfect specimens of these coins, it is evident that Marsden is in error; the *vexilla*, as he terms them, being neither more nor less than the wings of the respective angels farthest from the observer, and represented somewhat against correctness of drawing, much in the same way as those of the cherubs familiar to us over church doors. The prolongations, which Marsden appears to have considered as the staves of the standards, are merely the pen-feathers of the wings. Castiglioni calls the angels “due vittorie;” and Möller says, “supra duo angeli palma tenentes.”—W. H. M.

On several of the coins of the Arsacide Dynasty, especially on those of Arsaces XV. and XIX., two small Victories appear, holding wreaths in their hands, one before, and the other behind the bust of the monarch. It is not improbable that these types may have suggested the one on the coin in the text.

No. II.*

Copper (BLAND.)

المعز سيف الدين غازي بن مودود

“Al Muizz Saif al Dín Ghází Ben Maudúd.”

Fourth Atábek of Mósul.

Obv. Area, Same type as in No. I.

ثمان و ستين و خمسماهه

Round the head, A.H. 568. A.D. 1172.

Rev. Area,

الملك العادل

العال ملك امرا

الشرق و الغرب

طغل بك بن اتابك

Margin, غاري بن مودود بن زنكي

No. III.

Copper.

المعز سيف الدين غازي بن مودود

“Al Muizz Saif al Dín Ghází Ben Maudúd.”

Fourth Atábek of Mósul.

Obv. Area, A helmeted head of the prince, in profile, turned towards the left.

Round the head, لا اله

الا الله محمد رسول الله

REV. Area, من الله

المستنصر با

اتابك غاز

ي

* Niebuhr, Voy. en Arab. Vol. III. Tab. XI. No. 12. (4to. Amst. 1774), has given a copy of a coin of Maudúd ben Zengi similar to that described in the text, though not so well preserved.

Margin, بسم الله ضرب باجزيره
سنة خمس و سبعين و خمسائه
(Al-Jezíreh), A.H. 575. A.D. 1175

The type on this coin bears a great resemblance to that of the silver tetradrachms of Side, in Pamphylia.

No. IV.

Copper (BLAND.)

المعزٌ سيف الدين غازي بن مودود

“Al Muizz Saif al Dín Ghází Ben Maudúd.”

Fourth Atábek of Mósul.

Obv. Area, Same type as in No. III.

Round the head, كَلْمَةُ

الله محمد رسول الله

ملك الامم

۱ غازی بن

مودود

بسم الله ضرب بالجزيره سنه خمس
و سبعين، و خمسمايه

(Al-Jezireh), A.H. 575. A.D. 1179.

No. V.

Copper.

عز الدين مسعود بن مودود

"Izz al Dín Masaúd Ben Maudúd."

Fifth Atábek of Mósul.

Obv. Area. A helmeted head of the prince, front face; holding a sword in his right hand.

ست سبع و خمس Round the head,

A.H. 576, A.D. 1180.

Rev. Area. Almost defaced.

الدّين و الدّنيا

The type on this coin may perhaps have been copied from the second brass money of Justinianus.

No. VI.

Copper.

نور الدّین ارسلان شاہ بن مسعود

“Núr al Dín Arslán Sháh Ben Masaúd.”

Sixth Atábek of Mósul.

Obv. Area, Full-faced head of the prince, with long hair, inclosed within a dotted square, in each angle of which is a star.

ضرب بمسول سنه اربع و تسعين و خمس مائه . . .

(Mósul) A.H. 594. A.D. 1197-98.

Rev. Area, الناصر لدين الله
 Margin, امير المؤمنين
 شاه بن مسعود بن مودود
 الملك العادل نور
 الدنيا و الدين اتابك

Margin, ارسلان شاہ بن مسعود بن مودود

No. VII.

Copper.

نور الدین ارسلان شاہ بن مسعود
“Núr al Dín Arslán Sháh Ben Masaúd.”

Sir Th Atábek of Mósul.

Obs. Area, Same type as No. VI.

ضرب بمس . . . سنة اربع
وتسعين وخمسائة
(Mósul) A.H. 594. A.D. 1197-98.

Rev. Area, Nearly the same as in No.VI., but arranged differently.

الناصر لدين الله
امير المؤمنين
الملك العادل
نور الدّنيا والدّين

atabak ارسلان شاه بن مسعود بن مودود Margin,

In Mr. Bland's cabinet a coin occurs which exhibits the Obverse of this specimen, with the Reverse of the one preceding.

No. VIII.

Copper.

ملك القاهر عز الدين مسعود بن نور الدين
“Malik al Káhir Izz al Dín Masaúd Ben Núr al Dín.”

Seventh Atábek of Mósul.

Obv. Area, A bareheaded profile of the prince, looking towards the left, the head bound round with a fillet: a star beneath the chin.

ضرب بمسول سنة سبع وستمائة
(Mósul) A.H. 607. A.D. 1210.

Rev. Area,

رسول الله
لا اله الا الله محمد
الناصر الدين الله
امير المؤمنين
عز الدين والدين
atabak مسعود
ابوبكر

Margin, الملك القاهر بن ارسلان شاه

No. IX.

Copper.

ملك القاهر عز الدين مسعود بن نور الدين

“Malik al Káhir Izz al Dín Masaúd Ben Núr al Dín.”

Seventh Atábek of Mósul.

Obv. Area, Profile of the prince, bareheaded, turned towards the left; the head bound round with a fillet.

صرب بالموصل سنة سبع و . . .

(Mósul) A.H. 607. A.D. 1210.

Rev. Area,

رسول الله

لا اله الا الله محمد

الناصر لدين الله

امير المؤمنين

عز الدين و الدين

اقابك مسعود

بن

Margin, الملك القاهر بن ارسلان شاه

No. X.

Copper (BLAND.)

ناصر الدين محمود بن قاهر

“Násir al Dín Mahmúd Ben Káhir.”

Ninth Atábek of Mósul.

Obv. Area, Same type as No. I.

صرب بالموصل سنة عشرين و ستمائه

(Mósul) A.H. 620. A.D. 1223.

Rev. Area,

لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ مُحَمَّدٌ
 رَسُولُ اللَّهِ النَّاصِرِ
 لَدَيْنَ اللَّهِ أَمِيرُ الْمُؤْمِنِينَ
 مَذْبَنُ عَزَّةِ الدُّنْيَا وَ
 الدِّينِ أَبُو نَصْرٍ مُحَمَّدٌ
 الْمَلِكُ الْكَامِلُ الْمُلْكُ الْأَشْرَفُ نَاصِرُ الدِّينِ اتَّابِكُ مُحَمَّدٌ

Margin, اتَّابِكُ مُحَمَّدٌ

No. XI.

Copper.

ناصر الدين محمود بن قاهر

“Násir al Dín Mahmúd Ben Káhir.”

Ninth Atábek of Mósul.

Obv. Area, Figure of the prince sitting crosslegged on a throne,
 and holding a globe in his left hand; long hair
 upon the head, and a star on each side.

ناصر الدين بامو . . .

Rev. Area,

بِاللَّهِ
 الْأَمَامُ الْمَسْعُورُ
 امِيرُ الْمُؤْمِنِينَ
 الْمَلِكُ الْكَامِلُ

Margin, nearly illegible, but in the field, عشرين

(Mósul), A.H. 623. A.D. 1223.

No. XII.

Copper.

بدر الدين لولو

“Bedr al Dín Lúlú.”

Tenth Atábek of Mósul.

Obv. Area, Figure of the prince seated, crosslegged, on a throne, holding a crescent in both hands; a star on each side.

ضرب بالموصل سنة سبع وعشرين وستمائة
Round the head, (Mósul) A.H. 627. A.D. 1229.

Rev. Area,

الامام
لا اله الا الله
محمد رسول الله
المستنصر بالله
امير المؤمنين

A star on each side.

Margin, الملك الكامل الملك الاشرف ناصر الدين او
الدين اتابك محمود

No. XIII.

Copper (BLAND.)

بدر الدين لولو
“Bedr al Dín Lúlú.”
Tenth Atábek of Mósul.

Obv. Area, Profile of the prince, in a dotted square, turned towards the left; curly hair; a star under the chin, another on the cheek, and a third on the top of the head.

ضرب بالموصل سنة احد وثلاثين وستمائة
(Mósul), A.H. 631. A.D. 1233.

Rev. Area,

الامام
المستنصر
بالله امير
المؤمنين

بدر الدّين و الدّين لولو الملك الكامل,
الملك الاشرف

No. XIV.

Copper.

بدر الدّين لولو

“Bedr al Dín Lúlú.”

Tenth Atábek of Mósul.

Obv. Area,

الامام

المستعصم

بالله امير

المؤمنين

Margin, Illegible.

Rev. Area,

محمد

رسول الله

.....

Margin, بدر الدّين لولو ..

A.H. 640. A.D. 1242.

Marsden has given another, but less perfect, coin, on which he
reads, الا عظم المستنصر, &c.

No. XV.

Gold.

بدر الدّين لولو

“Bedr al Dín Lúlú.”

Tenth Atábek of Mósul.

Obv. Area,

لولو
 محمد رسول الله
 صلي الله عليه
 بدر الدين
 و الدين اتابك
 الملك الناصر

Sides,

يوسف

محمد رسول الله ارسله بالهدى
 و دين الحق ليظره على الدين كلة و لوكه
 المشركين (كون)

The margin is imperfect, as the coin has not been well struck up.

Rev. Area,

الامام
 لا اله الا الله
 وحده لا شريك له
 المستعصم بالله
 امير المؤمنين

بسم الله ضرب هذ . . . بالموصل
 سنة خمسين و ستمائة

لل امر من قبله و من بعد يوميذ
 يفرح المؤمنين بنصر الله

(Mósul), A.H. 650. A.D. 1252.

No. XVI.

Copper.

بدر الدين لولو
 "Bedr al Dín Lúlú."
 Tenth Atíbek of Mósul.

Obv. Area,

لولو
الملك الرحيم
بدر الدين والدين
سلطان الاسلام
والمسلمين ابوا ...

لا اله الا الله وحده له و المولى

Rev. Area,

منکو
قان اعظم
حلو بل عالم
پادشاه روی
زمین ترمعظم

بالموصل سنہ ست و خمسین

(Mósul), A.H. 656. A.D. 1258.

II.—HALEB BRANCH.

No. XVII.

Copper.

الملك العادل نور الدين محمود بن زنكي

“Al Malik al Aádíl Núr al Dín Mahmúd Ben Zengí.”

Second Atábek of Haleb.

Obv. Area,

الملك العادل

Margin,

العز . . . مر السالم النصر

Rev. Area,

محمود بن زنكي

Margin,

ض . . . سنہ

A.H. 540. A.D. 1145.

No. XVIII.

Copper (BLAND.)

الملك الصالح اسْمَاعِيل بْنُ نُور الدِّين مُحَمَّد

“Al Malik al Sálih Ismaíl Ben Núr al Dín Mahmúd.”

Third Atábek of Haleb.

Obv. Area, Head of the prince, in profile, turned towards the right.

ضرب بحلب سنة احد وسبعين

(Haleb), A.H. 571. A.D. 1175.

Rev. Area,

الله

المستضي بامر
امير المؤمنين
الملك الصالح
اسْمَاعِيل

The type on these coins is from that of one of the later Roman Emperors, and probably from that of Constantine the Great on his third brass coins.

No. XIX.

Copper.

الملك الصالح اسْمَاعِيل بْنُ مُحَمَّد

“Al Malik al Sálih Ismaíl Ben Mahmúd.”

Third Atábek of Haleb.

Obv. Area,

الملك

الصالح

Margin, ضرب سنة

Rev. Area,

اسْمَاعِيل

بن مُحَمَّد

Margin, محمد السال

No. XX.

Copper.

الملك الصالح اسماعيل بن محمود

“Al Malik al Sálih Ismaíl Ben Mahmúd.”

Third Atábek of Haleb.

Obv. Area,

الملك الصالح
اسماعيل

Margin, Illegible.

Rev. Area,

ابن الملك
العادل محمود

Margin,

الفلس بكرة . . .

No. XXI.

Copper.

الملك الصالح اسماعيل بن محمود

“Al Malik al Sálih Ismaíl Ben Mahmúd.”

Third Atábek of Haleb.

Obv. Area,

الملك الصالح
اسماعيل

Margin, Illegible.

Rev. Area,

يو
الملك الناصر
سف

Margin, Illegible.

No. XXII.

Copper.

الملك الصالح اسماعيل بن محمود

“Al Malik al Sálih Ismaíl Ben Mahmúd.”

Third Atábek of Haleb.

OBV. Area,	الملك الصالح
Margin,	العِمَاد
REV. Area,	الناصر
Margin, Obliterated.	امير المؤمنين

No. XXIII.

*Copper.***الملك الصالح اسماعيل بن محمود**

“Al Malik al Sálih Ismaíl Ben Mahmúd.”

Third Atábek of Haleb.

OBV. Area,	الملك الصالح
REV. Area,	ضرب بجهة

No. XXIV.

*Copper.***عماد الدين زنكي بن قطب الدين بن مودود**

“Imád al Dín Zengí Ben Kotb al Dín Maudúd.”

Fourth Atábek of Haleb.

OBV. Area, A double-headed eagle, on the breast of which is

الامام
احمد

Round the eagle, ضرب

وثمانين وخمسة

A.H. 58 A.D. 118 . .

It has been questioned whether or not this eagle is an original

device of the Orientals. I have not found on Greek or Roman coins any type from which it is likely that it should have been copied. Castiglione thinks that it is from this that the double-headed eagle of Austria has been derived; and it is worthy of remark, that this type occurs among the insignia of Lascaris, who reigned at Constantinople in A.D. 1220, and who was the father of Maria, the wife of Bela IV., king of Hungary.

REV. Area,

الملك العالم
العادل عماد
الدنيا والدين
زنكي ابن

.....

III.—SINJÁR BRANCH.

No. XXV.

Copper.

قطب الدين محمد بن عماد الدين زنكي
“Kötb al Dín Muhammad Ben Imád al Dín Zengí.”

Obv. Area, Profile of the prince, turned towards the left, bare-headed, carrying a mace on the shoulder.

صرب بسنجار سنة . . . تسعين وخمسماهه
(Sinjár), A.H. 59(6). A.D. 1199.

REV. Area,

الامام النصر
لدين الله
الملك المنصور
قطب الدنيا

Margin,

محمد
بن زنكي

..... دود

Marsden reads مظفر instead of منصور

The copper coins of the Emperor Probus represent him generally as similarly armed, but, at the same time, invariably with the helmet.

No. XXVI.

Copper.

قطب الدين محمد بن عماد الدين زنكي

"Kotb al Dín Muhammad Ben Imád al Dín Zengí."

Obv. Area, A helmed head of the prince, in profile, turned towards the right.

الملك المنصور قطب الدين محمد
بن زنكي

In the area, مائة

Rev. Area,

الامام الناصر

لدين الله امير

المؤمنين الملك

العادل سيف الله

بن ابو بكر بن ايلوب)

Margin, سنه

There can be no doubt that this helmed head is a copy of the type which occurs on some of the second brass coins of Theodosius Magnus.

UNCERTAIN.

No. XXVII.

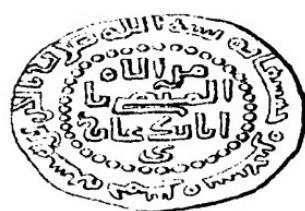
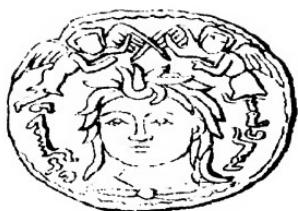
Copper.

Obv. Area, Figure of a prince, sitting cross-legged on a throne, holding a globe in the left hand; long hair upon the head. This figure resembles very nearly that on the Obverse of No. XI.

السلطان المظفر الشرق امير المؤمنين
 Margin, امير المؤمنين
 REV. Area, الامام
 المستنصر بالله
 امير المؤمنين
 الملك النصر

Margin, Illegible.

* The reading of the margin of this coin is somewhat conjectural; but it is quite certain that the commencement of the legend is as stated above. There are in the British Museum five specimens of this coin, but all so much injured as to be almost illegible. Another also occurs, on which the commencement of the inscription is clearly Amir al-mu'minin سلطان الملك غیاث الدین.

V.

VI.

VII.

VIII.

IX.

X.

XI.

XII.

XIII

XIII

XXV

XVI

XVII

XVIII

XIX

XX

XXI

XXII

XXIII

XXIV

XXV

XXVI

XXVII

و سه سال بود و مدت حکومتش شش سال وا در هشتاد
وفات یافته تا بتوش را بایدج برداشت و در مدرسه که
برکن آباد موسوم بود مدفون کشت

ذکر مظفر الدین افراسیاب

افراسیاب بعد از مرگ پدر حاکم لرستان کشت شرح
بعضی از حالات او در تاریخ حضرت صاحب قرآنی از
مساعدت وقت مؤمل است والسلام

تمت الكتاب بعون الملك الوهاب
تمام شد تاريخ احوال اتابکان
من تصانیف امیر خواند
بعون الله و حسن توفیقه
وللهم لله رب العالمين

تم تم تم

تم تم

تم

احمد ثبت افتاد وا در آن مملکت بر معاش پسندیده
 اقدام نمود و در ترویج اولمر و نواهی^۰ شریعت غرا مساعی
 جیله بتقدیم رسانید و ملک قطب الدین پسر عمام
 الدین پهلوان نائب ولی عهد خود کردانید و امارت
 جیوش بملک خسرو شاه پسر ملک حسام الدین عمر
 تقویض فرمود و در ایام حیات نصرت الدین احمد ولی^۰
 عهد بوادی^۰ خاموشان نقل کرد و احمد بعد از وفات
 ملک قطب الدین پسر خود یوسفشاه را ولایت عهد
 داد و اتابک احمد مدت سی و هشت سال بحکومت
 لرستان قیام نموده در سنّه^۰ ثلث و ثلاتین و سبعماهه ایام
 دولت سلطان ابوسعید خدابنده داعی حق را لبیک
 اجابت کفت

ذکر اتابک رکن الدین یوسفشاه بن اتابک نصرت الدین احمد

بعد از وفات نصرت الدین احمد پرسش یوسفشاه
 متصدی^۰ حکومت کشت وا نیز داد و عدل ورزید
 و با رعایا معاش نیکو کرد و در جاذی الاول سنّه^۰ اربعین
 و سبعماهه رخت بمنزل عقبی کشید زمان حیات او چهل

داشت که در حین توجّه فارس ڪدار ما بلوستان
 افتاد و اتابک تا ضیافتی نباید ڪرد روی از ما در
 کشید و بیک من جو ویک من پرکاه مساعدت نکرد
 و چون محصل بکوه ڪیلویه جهت تحصیل مال رفت
 کماشتکان اتابک غوغای بسر او بردۀ از زبان اتابک نقل
 کردند که ما این ولایت بضرب شمشیر ڪرفته ایم
 و بسبب این حرکت چیزی حاصل نشد دیکر در زمان
 گیخاتو خان اضطرابی که در طلب ملک ازوی صادر شد
 اظهر من الشّمس است و شور و آشوب او ابین من الامس
 و چنین شخص را چکونه رخصت انصراف توان داد
 و هوقداق چندان ازین نوع مقوله کفت که مزاج پادشاه را
 بروی متغیر ڪردانیده از موقف جلال فرمان واجب
 الاذعان نفاد یافت که افراسیاب را بر در بارکاه جهان
 پناه بیامسا رسانیدند

**ذكر اتابک نصرت الدين احمد بن اتابک شمس
 الدين الب ارغون**

چون افراسیاب بموجب فرموده^۱ کیخسرو زمان غازان خان
 کشته شد منشور حکومت لرستان بنام هرادرش اتابک

قدرت وشوکت و خداوندان اختیار و اعتبار شده بودند
 از میان بر داشت و در تمامت ولایت لرستان مطلق
 العنان شد اماً شامت ظلم و خونهای نا حق عاقبت شامل
 حال روزگار آن ظالم بد نیت کشته بغضب پادشاه
 جهانیان کرفتار آمد مفصل این محمل آنکه چون سریر
 سلطنت ایران بوجود سلطان محمود غازان زیب وزینت
 کرفت افراسیاب بشرف بساط بوس مشرف کشته
 بدستور معهود حکومت لرستان باو حواله رفت و چون
 در سنه خمس و تسعین و ستمائه غازان خان متوجه بغداد
 شده بحدود همدان رسید افراسیاب از لرستان آمده
 بخدمت خان مستسعد کشت و تربیت و نوازش یافته
 بموجب فرمان معاودت نمود و در راه بامیر هوقداق که
 از فارس مراجعت کرده بود باز خورد و امیر هوقداق
 بتکلیف هرچه تمامتر افراسیاب را مصحوب خویش
 کردانیده باردو برد و چون هوقداق شرف دست بوس
 غازان خان حاصل کرده پادشاه احوال مالک فارس
 استفسار نمود هوقداق زانو زده گفت اول حال این
 تاجیلک بعرض رسام آنکه جواب خان بکویم و غازان
 خان از کیفیت واقعه استعلام نموده هوقداق معرفض

ولران در خانهای ایشان در آمده بفسق و فجور مشغول
کشتند و مغلان از راه غیرت و حمیت باز کشته دمار از
روزکار آن قوم غدار بی باک برآوردند کویند که در آن
جنک یک زن مغول ده مرد لر را بکشت و چون این خبر
باردو رسید کیخاتو خان یکی از امرا با ده هزار سوار بدفع
فتنه افراسیاب نامزد کرد و افراسیاب از بیم جان بقلعه
از قلاع رفته جمعی کثیر از لران علفه شمشیر بلا و هدف
تیر قضا کشتند و سپاه تبار بمحاصره قلعه که افراسیاب
در آنجا بود مشغول شدند و خدمتش از کردار خویش
اظهار نداشت نموده به مقام مطاوعت آمد و سردار لشکر
اورا با خود بدرگاه کیخاتو بردۀ خان بشفاعت پادشاه
خاتون کرمانی و دیکر خواتین از سر جرائم او در گذشت
و حکومت لرستان بار دیکر بوی مفوّض کشت واو برادر
خود احمدرا ملازم اردو کردانیده خود بدار الملک رفت
وقزل و سلغر شاهرا با پیشتر خویشان وارکان دولت
چون قمر الدین یوسف بن سراج الدین علی کامیار
عقیلی که از اولاد عقیل بن ابی طالب بود و شمس
الدین احمد زنگی و جمال الدین محمد ابو الفوارس
و غیر هما این جماعت که در ولایت لرستان صاحب

ذکر اتابک افراسیاب بن اتابک یوسفشاه

بعد از فوت پدر بسعی^۱ بوقا جنگستانی که امیر الامراء ارغون خان بود حکومت لرستان را بوي دادند وافراسیاب برادر خود احمد را ملازم ارغون کردانیده بدان ولایت رفت و دست ظلم و جور دراز کرده هر یک از نواب اسلاف خویش را بیهانه کرفته مُواخذت و مصادره نمود و عاقبت آن جماعت بتیغ ستم بکذرانید و طایفه^۲ از اقربا و منتسبان ایشان پناه باصفهان برداشتند وافراسیاب قزل را که عم زاده^۳ پدرش بود بکرفتن گریختکان بجانب اصفهان روان کرد و در اثناء این اوقات خبر وفات ارغون خان در اصفهان شیوع یافت و قزل و سلغرشاه اتفاق نموده شخنه^۴ اصفهان را بکشتند و بر شهر مستولی کشته جمیع لران را که با آنچا کریخته بودند از میان برداشتند وافراسیاب این معنی را از امارت دولت خود پنداشته اقرباء خویش را با امارت ولایات عراق از همدان تا گنار دریایی فارس نامزد کرد و پسر تکله را با لشکری بدریند کره رود فرستاد ولران در آن حدود با صدهای مغول باز خوردۀ جنک کردند و شکست بر لشکر مغول افتاده

وچون آباقا خان در کذشت و نوبت سلطنت باحمد خان
 منتقل شد میان احمد وارغون بن آباقا خان نزاع
 و خصومت پدید آمد احمد خان از لران استهداد نمود
 و هر چند یوسفشاه بنایر رعایت حق نمک آباقا خان در
 معاونت احمد کاره بود اما چون قوت مخالفت نداشت
 با دو هزار سوار و ده هزار پیاده باحمد پیوست و چون
 ارغون غالب آمد لران برآه بیابان طبس آهنه نظر
 کردند تا از آنجا خودرا بوطن رسانند و درین اثنا بواسطهٔ
 شدت حرارت هوا وقلت ما اکثر در آن بیابان هلاک
 شدند و بعد از آن یوسفشاه بخدمت ارغون خان رفت
 و خان او را بطلب خواجه شمس الدین محمد صاحب
 دیوان که در آن ولا برستان رفته بردۀ بود فرستاد واو در
 مصاحبত آن وزیر بی نظیر بدراکاه شتافت و خواجهٔ
 مذکور دختر خود بیوسفشاه داد و چون دستور اعظم را
 ارغون خان بیاسا رسانید اتابک یوسفشاه بموجب فرمان
 برستان رفت واز آنجا آهنه کوه کیلویه کرد و در اشاء
 طریق خوابی سهمناک دیده مراجعت نمود و در آن چند
 روز بجوار رحمت هلک غفور پیوست و ازوی دو پسر ماند
 افراسیاب و احمد

بسر بردی و چون مدت پانزده سال از حکومت او منقضی شد مرغ روحش بجانب مرکز اصلی در پرواز آمد و از وی دو پسر ماند یوسفشاہ و عمام الدین پهلوان

ذکر اتابک یوسفشاہ بن اتابک شمش الدین الب ارغون

بعد از فوت پدر بموجب حکم یرلیغ حاکم لرستان شد واو پیوسته با دویست سوار ملازم در کاه آباقا خان بود و نواپش بحکومت لرستان قیام نمودندی و بهنگام عبور برآق خان از آب آمویه یوسفشاہ از ولایت خوش لشکر فراوان پیرون آورده در رکاب آباقا خان روان شد و در آن معركة مردانگیها نموده بنوازش و تربیت اختصاص یافت و در آن وقت آباقا خان بر قصد قلع و قمع حکام کیلان بدآن حدود رسید طائفه از کیل در دره^۱ تک قصد شاه کردند و نزدیک بآن شد که بسرحد ممات رسد اتابک از اسپ پیاده شده مانند فیل مست رخ بآن مخاذیل نهاد و بقوت فرزین بند آنها در هم شکست و آباقا خان را از آن ورطه خلاصی داد و بدین نیکو بندگی خان مرتبه^۲ اورا بلند کردانیده ممالک خوزستان و کوه کیلویه و شهر فیروزان و جزیرادقان باو ارزانی داشت

در برابر امراء مغول نتوانست آمدن نا چار بقلعه^۶ از قلاع
 حصین تحصّن نمود امرا هر چند از وعد ووعید سخن
 کفتند مقیّد نیفتاد تا هلاکو انکشتري^۷ خویش فرستاده
 اتابک را زینهار داد و آن بی چاره بر آن اعتماد کرده از حصار
 بیرون آمد واورا بتبریز بردند و بعد از یرغو وثبوت
 کناه کله^۸ تکله را از بدنه جدا کردند و هواخواهان جسد
 او را دزدیده برسستان بردند

ذکر اتابک شمس الدین الب ارغون بن هزار اسپ
 چون برادرش بشهادت فائز شد او را بحکومت لرستان
 نامزد فرمودند والب ارغون بدآن موضع رسیده ولايتي ديد
 خراب و رعایا آواره و بی چاره یافت بحسن تدبیر غائبان را
 جمع کرد و حاضران را استمالت داد و بر عمارت و زراعت
 ترغیب و تحریص نمود تا در اندک مدتی لرستان بار
 دیگر معمور و آبادان کشت و او بر سنت حگام عرب
 و آئین سلاطین مغول مضمون رحله الشتاء والصيف
 مرعي داشته التزام بیلاق و قشلاق نمودی بزمستان در
 ایدج و سوس توطّن کردی و بهنکام تابستان در جوی
 سرد و کوهه زرد که منزلی نزهه و منیع رودخانهای تسترسست

وستمائه چون هلاکو خان عازم بغداد شد تکله برسیل
 مطاوعت بخدمت پیوست هلاکو خان اورا در تومان
 کیتوبقا نویین تعیین فرمود و بعد از فتح بغداد بسمع
 هلاکو خان رسانیدند که تکله بر قتل خلیفه و شکست
 اهل اسلام تحسری می خورد و تأسیفی می برد و هلاکو
 خان ازین معنی رجیده چون تکله از رنجش او خبر یافت
 بی خبر بجانب لرستان عنان بر تافت وهلاکو خان
 کیتوبقا نویین و سرتاق نویین را با سپاهی کران بکرفتن
 تکله فرستاد برادرش الب ارغون بن هزار اسپ با تکله
 کفت که مصلحت در آنست که مرا بخدمت هلاکو خان
 فرستی تا اورا استرضا نموده سعی کنم که لشکر مغول
 مراجعت نمایند بشرط آنکه عهدی کنی که پیش از
 معاودت من با سپاه مغول جنک نکنی و تکله رای برادر
 پسندیده داشته بموجب التماس او پیمان در میان آورد
 والب ارغون بجانب اردو توجه نموده چون بسرحد
 لرستان رسید با امراء مغول ملاقات کرده صورت عجز
 و انکسار خود معروض داشت امراء اتباع الب ارغون را
 شهید ساخته اورا مقید کردانیدند و متوجه لرستان
 شدند و اتابک از بیم قتل برادر و رعایت عهد و میثاق

که پیش از پانصد سوار با او نبود و تکله طوعاً و کرها در
 برابر لشکر شبیاز صفّ کشید و بعد از ساعتی بنابر کثرت
 مخالفان خواست که عنان بکرداند که ناکاه تیری بر مقتل
 جمال الدین بن عمر آمده شکست بر سپاه فارس افتاد
 و نام تکله بلند شد و تا سه نوبت از فارس لشکر بلوستان
 می‌آمد و شکسته باز می‌کشت بعد از آن اتابک تکله
 با لشکر کران متوجه لرکوچک شد و در آن وقت حسام
 الدین خلیل پسر زاده شجاع الدین خورشید حاکم آن
 موضع بود میان ایشان مباریات واقع شده عاقبت حسام
 الدین خلیل عاجز کشت و بعضی از ولایات لرکوچک
 بدست تکله افتاد و بوطن مألف رفت و در غیبت تکله
 بهاء الدین کشتناسب و عماد الدین یونس که سپهداران
 خلیفه بودند لشکرها بلوستان فرستادند و ایشان در آن
 ولایت خرابی بسیار کرده و عمّ تکله قزل را کرفته بخوزستان
 برده بودند و در آنجا محبوس داشته تکله بعد از مراجعت
 از لرکوچک لشکر بسر ایشان برد و عماد الدین یونس
 کشته شده بهاء الدین کشتناسب اسیر کشت تکله اورا
 نوازش فرموده بخوزستان فرستاد تا قزل را از محبس بیرون
 آورده بلوستان روان کرد و در سنّه خمس و خمسین

شولستان را نیز مستخر ساختند و شولان کریخته بفارس
رفتند و هزار اسپ و اخوان او تا چهار فرسنگی^{*} اصفهان
در تحت ضبط و تصرف آوردند و چند نوبت اتابک تکله
سلغري لشکر بجنك ايشان فرستاد و در هر نوبت شيرازيان
منهزم پيش او رفتند وبالضرورة اتابک تکله بمصالحه
راضي شده نصرت الدین دختر ويرا در عقد نکاح در
آورد و رتبه^{*} هزار اسپ ارتفاع یافته در موضع مناسب قري
و عمارت ساخت و خدای تعالی بوی پسری ارزاني داشته
بتکله موسوم کردانيد و خلیفه^{*} بغداد جهت او خلت
و منشور فرستاد و چون بيلک اجل در رسيد شعله^{*} حيات
طبيعي او فرونشست

ذکر اتابک تکله بن اتابک هزار اسپ

اتابک تکله از جانب مادر نبيه سلغريان بود و بعد از
فوت پدر قائم مقام او شد و اتابک سعد زنگي بواسطه^{*}
شکست شولان از لران آزاری از تکله و پدر او در خاطر
داشت لاجرم جمال الدین بن عمر را که عم زاده^{*} تکله
بن هزار اسپ بود با ده هزار سوار و پياده^{*} لر و شول
و تركمان بحرب او فرستاد وايشان در زمانی بتکله رسيدند

او مرعی داشتند و بین تقدیر ابو طاهر واولاد او اتابکان
جعلی باشند نه واقعی چه اتابکان واقعی جمعی از امراء
سرحد بوده اند که آل سلجوق فرزندان خود را بدیشان
می سپرده اند واولاد سلاطین سلجوقی آن جماعت را
اتابک می خوانده اند یعنی اتا بیک و مخفی نماند که
ئرا کمه بیک را بک می کویند و بالجمله چون حکومت
لرستان بر ابو طاهر قرار گرفت با اتابک سنقر اظهار
عصیان نمود و بر سبیل استبداد واستقلال چند کاه
سلطنت کرده وفات یافت

ذکر اتابک نصرت الدین هزار اسپ

از ابو طاهر پنج پسر ماند و بزرگترین اولاد او هزار اسپ
بود با تفاوت برادران و امرا قائم مقام پدر شده عدل و رزید
و در زمان او ملک لرستان از روضه^۱ خلد حکایت می کرد
و آوازه^۲ شفقت و نصفت او در جهان شائع شده اقوام
و قبائل متعدده از خیل السماق شام بلرستان آمدند
و مهم نصرت الدین و برادرانش بدین سبب قوي شده
شولان را که متصرف نصف ولايت لرستان بودند بزم
شمشير آبدار از آن مملكت بیرون کردند و عاقبت

کرد و چون اتابک سنقر با حکام شبانکاره خصوصت و نزاع
می‌ورزید ابو طاهر را با سپاهی کران بجنک ایشان فرستاد
و بعد از محاربه^۱ بسیار بر ایشان ظفر یافت و دوستکام
بفارس مراجعت نمود و اتابک سنقر در مقام نوازش او
آمده کفت از من چیزی بخواه ابو طاهر یک سراسپ
خاصه القهاس نمود و اتابک را در خاطر گذشت که این
جوان را هوس سرداریست و ملتمنس او مبدول داشته کفت
چیزی دیگر بخواه واو داغ اتابکی در خواست آن نیز در
 محل قبول افتاده کفت چیزی دیگر التماس نمای ابو
طاهر کفت اکر رخصت شود با لشکری بلرستان روم
و آن دیار را بجهت اتابک مستخلص کرد انم و اتابک سپاهی
محظوظ ابو طاهر کردانیده اورا بدآن صوب روان فرمود

ذکر حکومت ابو طاهر محمد بن علی بن ابو الحسن محمد بن فضلویه

ابو طاهر چون بدد و معاونت اتابک سنقر بحدود لرستان
رسیده بصلح و جنک و وعد و وعید بر آن دیار استیلا
یافت و هوس استبداد واستقلال در دماغش جای کرفته
حکم کرد که مردم اورا اتابک خواند و فرزندانش سنت

ابوالحسن محمد بن فضلویه در آن میان بود و چون آش
 کشیدند پیش ابوالحسن سر کاوی نهادند و او آن را بفال
 مبارک دانسته با اتباع خود کفت که ما سردار این قوم
 خواهیم شد و ابوالحسن را پسری بود علی نام روزی علی
 بشکار رفته سکی با خود همراه برد و جمعی در راه باو باز
 خورده میان ایشان ماجرائی پیدا شد و چندان علی را
 بردند که بیهوش شد و بتصور آنکه مرده است پایش
 کشیده اورا در غاری انداحتند و سک با خصمان علی رفته
 شب در آمد و ایشان در خواب شدند سک خایه^۱ مهر
 آن قوم کشیده آن مردک بدآن رنج بمرد و سک بخانه^۲
 خویش آمده اصحاب علی چون دهان سک را بخون ملطخ
 دیدند دانستند که اورا واقعه^۳ روی نموده و سک از در
 خانه باز کشته ایشان از پی^۴ سک شتافتند تا بدآن غار
 رسیدند که علی افتاده بود و اورا بخانه بردۀ علاج کردند
 تا صحّت یافت و در آن وقت سلغریان قوت تمام داشتند
 اماً بمرتبه^۵ سلطنت نرسیده بودند و چون علی فوت شد
 ازوی پسری ماند محمد نام و او بواسطه^۶ شجاعت پیش
 سلغریان بغایت معتبر کشت و بعد ازوی پسرش ابو طاهر
 که جوانی شجاع و دلیر بود ملازمت اتابک سنقر اختیار

نهن اورا از آنجا پشیراز برد واز مستخدثات اتابک ایش
مدرسهء بود در کوی طناب بافان شیراز

کفتار در بیان احوال اتابکان لرستان

لران اقوام متعدده اند و ولایت ایشان منقسم بدو قسم است لر بزرگ و لر کوچک و منشاء این قسمت و تسمیه باین دو اسم آنکه دو برادر بوده اند که در دو موضع از آن ولایت حکومت کرده اند حاکم یک موضع را بدر نام بود و حاکم موضع دیگر مسمی باپو منصور و بدر بر ابو منصور سمت تقدیم داشت و بدر بعد از مدّتی مدید که حکومت کرده بود در کذشت وامر رئاست بیسرا زادهء او محمد بن هلال بن بدر رسید و محمد عدالت ورزیده مدّبر مهمات محمد بن خورشید کشت و در آن اوان نصفي از ولایت لرستان در تصرف شولان بود و در شهر سنهء خمسماهه صد خانه وار کرد از خیل السّماق شام بنابر آنکه ایشان را با مهتر خود نزاع واقع شده بود بلرستان آمدند و در خیل احفاد محمد بن خورشید که راه ورسم وزارت داشتند منظم شدند و نوبتی احفاد محمد بن خورشید جمعی را ضیافت کردند و رئیس گُردان

نهایند و مقارن این حال خبر کشته شدن سید شرف
 الدین و اتباع او رسید و نیز عرضه داشتند که اهالی^۶
 شیراز را در خروج او مدخل نبوده و آتش خشم پادشاه
 منطفی شده بتوقیف آن لشکر امر فرمود و در شهر سنه^۷
 خمس وستین وستمائه بحکم آباقا خان شادی بیتکچی
 و تیمور جهت استخراج اموال سالیانه بشیراز آمدند
 و هرسال دیگری برای سرانجام این مهم نامزد می کشت
 تا امیر انگبانو که سوری عالی تبار بود و آیین حکومت
 و سیاست نیکو می دانست بایالت آن ولایت نامزد کشت
 و چون بشیراز رسید کلچه کماشته^۸ ایش را ببهانه بکرفت
 و مالیک اتابک ایش در گرد قصر امیر صف^۹ کشیدند
 انگباتو فرمود تا سر کلچه را از بام قصر بزر انداختند
 و اصحاب اتابکی بقدم خیبت مراجعت نمودند و امراء
 ایش درین معنی انگباتو را باز خواست فرمودند و او در
 جواب کفت که بحکم یرلیغ آباقا خان بر اراقت دم او
 مبادرت کرده ام و یرلیغ را ظاهر ساخته آن غوغای فرونشست
 و بعد از آن از اولاد اتابکان در فارس کسی حکومت نکرد
 و ایش خاتون در سنه^{۱۰} سنت وثمانین وستمائه بنواحی^{۱۱}
 تبریز وفات یافت و بعد از چند کاه شاهزاده کرد و نچین

اصناف اسلحه مي نمایند و نیز در میان مردم مشهور شده
 بود که هر که در برابر لشکر او دست بسلاخ مي برد مغلوب
 مي شود لاجرم در مبداء تسویه صفوی هیچ آفریده از
 لشکر شیراز در قتال و جدال مبادرت ننمود و بعد از
 زمانی ممتد از گوشة دو سه کس بر سبیل امتحان میان
 خوف و رجاء تیری چند انداخته اعضاء خود را سالم
 یافتند و هیچ نوع محدودی ننمود مردم دلیر شدند
 درین اثنا سید شرف الدین ابراهیم قاضی بی تحاشی
 تکییر کویان از قلب در حرکت آمد و سپاه مغول بهیات
 اجتماعی حمله کردند و از صدمت ایشان جمعی از تراکمه
 که پشت لشکر جناب اقضوی بودند روی از معركة
 بر تا فتند و سواران مغول تیغ در آن جماعت نهاده سید
 شرف الدین ابراهیم را با اکثر توابع بر خاک هلاک
 انداختند و این قضیه در رجب سنه ثلث و سنتین
 و ستمائه بظهور پیوست و چون خبر ظهر قاضی شرف
 الدین ابراهیم بسمع هلاکو خان رسید التاجورا فرمود
 که چوب یاساق زندت تا چرا شمشیر از شیرازیان باز کرفت
 و بقول نوکر خود تیمور عمل ننمود و حکم کرد تا یک تومان
 لشکر متوجه فارس شده در آن ولایت بر هیچ کس ابقا

الزَّمَانُ اوْسَتْ وَبَعْضِيْ جَهَالْ بِنْسِبَتْ اوَيْنَ اعْتِقَادْ دَاشْتَنْد
 كَهْ دَعَائِيْ بَرْ مَشْتَيْ سَنَكْ رِيزَهْ مِيْ خَوَانَدْ وَآنَ رَا بَهَر
 طَرَفْ مِيْ اَفْشَانَدْ وَآنَ سَنَكْ رِيزَهَا هَرِيَكْ سَوَارِيْ جَوْشَنْ
 پَوْشْ مِيْ كَرَدَدْ وَچَوْنَ عَوَامَ النَّاسَ درَضَلَالَتْ مَانَدْ نَيَكْ
 ازَ بَدْ وَخَطَاءْ ازَ صَوَابْ نَشَانَسَنْدْ وَدرَ قَبُولَ اينَ نَوْعَ
 خَرَافَاتْ خَودَرَا مَعَافْ وَمَعْذُورَ نَيِّي دَارَنَدَ القَصَهْ بَطْولَهَا
 جَعِيْ كَثِيرَ ازَ مَهْلَكَتْ فَارِسْ وَلَوَاهِيَاتْ مَرُورَ سَيَّدَ مَشَارِ
 الَّيَهْ بَدَآنَ وَاقِعَ شَدَهْ درَسَلَكْ مَلَازَمَانَ اوْ مَنْتَظَمَ شَدَنَدْ
 وَكَوْسَ وَاعْلَامَ وَمَوَاكِبَ وَرَكَائِبَ وَحَجَابَ وَنَوَابَ
 وَقَوَادَ رَجَالَ وَافْرَادَ اَبْطَالَ وَآنَچَهْ مَا يَحْتَاجَ الَّيَهْ سَلْطَنَتْ اوْ
 بَوْدَ هَرَتَّبَ دَاشْتَنْدَ وَدرَآنَ حَيْنَ كَهْ حَكَمَتْ فَارِسَ بَرْ
 اِيشَ خَاتَونَ مَتَعَلَّقَ شَدَهْ بَوْدَ سَيَّدَ باْ لَشَكَرَهَايِّ آرَاسَتَهْ ازَ
 شَبَانَكَارَهْ بَجَانِبَ شَبِيرَازَ نَهَضَتْ فَرمُودَ باْ سَطَوَ باَسْقَاقَ
 شَبِيرَازَ وَكَلِچَهْ كَماشَتَهْ اِيشَ خَاتَونَ باْ اَكَابِرَ وَاَشْرَافَ مَشُورَتْ
 فَرمُودَهْ لَشَكَرَ مَغُولَ وَمَسْلَمانَانَ رَا سَرَكَرَهْ بَرَ جَنَاحَ اَسْتَعْجَالَ
 اَسْتَقْبَالَ نَمُودَنَدَ وَنَزَديَكَ بَپُولَ کَوارَهْ دَوَکَرَهْ رَا اَتَّفَاقَ
 مَلَاقَاتَ اَفْتَادَ وَچَوْنَ ازَ السَّنَهْ وَافْوَاهَ درَضَمِيرَ طَوَائِفَ
 بَشَرَ نَقْشَ پَذِيرَ شَدَهْ بَوْدَ كَهْ ازَ اَهَلَ غَيْبَ طَائِفَهْ باْ
 سَيَّدَ مَتَقْنَقَ اَندَ كَهْ هَنَكَامَ مَحَارِبَتْ وَمَقاَلَهْ اَسْتَعْمَالَ

خود رسید واهالی^ء شیراز از قدیم باز بدل راست و عقیده^ء
درست قدم در دایره^ء خدمتکاری نهاده اند ملکی چنین
آراسته را بی حکم پرلیغ چکونه خراب توان ساخت آنکاه
خلائق را امن داده وباسقاو نصب کرده لشکرهای
اطراف را اجازت انصراف ارزانی داشت و خود با مشاهیر
واعیان فارس روی باردوی هلاکو خان نهاد

ذکر خروج قاضی شرف الدین ابراهیم

از جمله^ء بلیات که در آن اوقات متوجه ولایت فارس شد
یکی خروج قاضی شرف الدین ابراهیم بود تفصیل این
اجمال آنکه قاضی القضاة قاضی شرف الدین از زمرة^ء
سادات عظام ممالک فارس بكمال زهد و طاعت و وفور
کرم و عبادت اتصاف داشت و مدتی در خراسان رحل
اقامت انداخته بتزهد و ریاضت خلق را در قید ارادت
خود آورده مریدان ازوی گرامات و خوارق عادات نقل
می کردند و چون از خراسان بوطن مألف معاودت نمود
در راه آغاز دعوت کرده خلائق را بمتابعت خود خواندن
کرفت و به شهری و قصبه^ء که می رسید طائفه^ء ملازمت
وی اختیار نموده چنان می پنداشتند که مهدی^ء آخر

لجمله چون منکلی بیلک از سلچوق شاه جدا شد لشکر
 مغول قوت کردند و در مسجد ریخته خلقي بسیار از مردم
 سلچوق شاه و اهالی^۶ کازرون بدرجه^۷ شهادت رسانیدند
 و سلچوق شاه را کرفته بیرون بردند و در پایان قلعه^۸ سفید
 روز روشن پیش چشمش سیاه کشته آفتاب عمرش را
 بروال رسانیدند

ذکر ایش بنت اتابک سعد بن اتابک ابو بکر بن اتابک سعد بن زنگی

چون سلچوق شاه در شهور سنه^۹ اثني وستین و سهاده
 بیاسا رسید واژ دودمان دولتیار و خاندان سعادت اثار
 سلغیریان بجز ایش خاتون و خواهرش کسی که وارد تاج
 و تخت پاشد نمایند حکومت فارس مفوض بایش کشت
 و ترجیح او بر خواهرش جهت آن شد که ایش در
 حبale^{۱۰} نکاح منکو تیمور اغل پسر هولاکو خان بود
 و چون القاجو از مهم سلچوق شاه فراگت یافت نوکرش
 تیمور با او کفت که در شیراز قتل عام باید کرد تا دیگر
 کسی بر تمرد و عصيان اقدام ننماید القاجو بدآن رضا
 نداد و کفت آن کس که یاغی پادشاه بود بجزا و سزا

بیک که بوفور شهامت از امثال واقران امتیاز داشت
 با سلجوق شاه کفت که زیاده ازین توقف مصلحت نیست
 و من بندۀ متعهد می‌شوم که با چند سوار چند آنکه از
 نقود میسر شود برکیم و پادشاه را ازین مهله که به‌امن
 نجات رسانم و سلجوق شاه را فتحنمایانع رکوب
 و سرعت در حرکت آمده جواب داد که اگر بنسیب
 خود مخلصی تواني اندیشید رخصت است منکلی بیک
 و پرسش با چند کس از خزانه آنچه لائق حمل بود
 برداشتند و چون پلنکان جراحت یافته از کوشش بیرون
 تاختند و علاء الدّوله اتابک یزد از پی ایشان روان شد
 و چون نزدیک بآن جماعت رسید منکلی بیک آواز برآورد
 که در چنین روزی مردان را از چنین مقامي آسان آسان
 باز نتوان گردانید و چون علاء الدّوله بکثرت عدد
 مستظهر بود گفت صید از کمند شیران جان کجا برد
 منکلی بیک در جواب یک چوبه تیر از شست بکشاد
 و بر دست علاء الدّوله آمده في الحال باز کشت و جیب
 حیاتش چال شده بدان زخم هلاک شد و منکلی بیک
 جان و مال بیرون برده عازم بصره کشت واذ آجبا بمصر
 رفت و مدت الحیات در آن ولایت معزز و محترم بود في

کردند و در آن روز منکلی بیلک که از جملهٔ مقرّبان سلجوق
 شاه بود شجاعتی نمود که روان رستم بروی آیه وان یکاد
 خواندن کرفت و در اثناء کیر و دار زخمی بر مرکب سلجوق
 شاه بسر درآمده او بر زمین افتاد و یکی از غلامان او
 پیاده شده اسپ و جان خویش پیش کشید و سلجوق
 شاه سوار شده با منکلی بیلک و سائر اعوان خویش عنان
 بر تافت و پناه بمسجد و مرقد قطب الاولیا شیخ مرشد
 قدس سرّه بردۀ درها ببستند واز اندرون و بیرون تیر
 چون تکرک و باران ریزان کشت لشکر مغول پیرامون
 مسجد حلقه کردار ایستاده بودند و غریبو مؤمن و مشرک
 باسمان پیوسته و سلجوق شاه بر سر قبر مرشدی آمده
 بیلک صدمه صندوق تربت بشکست و کفت شیخا کار
 بتنک آمده و نام بننک مبدل کشته وقت مدد و هنکام
 اعانت است و این معنی در کازرون شهرتی دارد که
 حضرت شیخ روح الله بن اسماعیل القدس روحه اجازت داده
 است که هر کاه که درین بقعه حادثه نازل کردد تعرّض
 به صندوق تربت من کنند تا همت من دافع آن واقعه
 کردد و روان شیخ درین بلیه موافق تقدير شده هیچ
 مدافعتی نکرد و معاونتی نمود و مقارن این حال منکلی

ایج نظام الدین خسونه در حرکت آمد و از آوازه^۳ وصول
 ایشان سلجوق شاه با خواص ولشکریان روی بجانب
 سواحل بحر عمان نهاد و چون التاجو نزدیک بشیراز رسید
 امیر مقرب الدین مسعود و قضاة و ولات واکابر واعیان
 با اعلام و مصاحف مراسم استقبال بجای آوردن وساوری
 کشیده از سیلاپ قهر و طوفان بلا بجودی استئمان
 پناهیدند والتاجو آن جماعت را استقالت داده فرمود تا
 لشکریان که بر غارت وتاراج جام بودند مطلقاً پیرامون
 شیرازیان نگردند و عزیمت سواحل تصمیم داد تا
 صیدی که مراد او بود در قید آورد و سلجوق شاه نیز دل
 بر جنک نهاده عنان عزیمت بجانب مخالفان منعطف
 کردانید صباحی که از صدمت سپاه سیاه پوش شام
 منهزم شد و در کازرون فرقین را ملاقات افتاده و بعد از
 ترتیب موافق جدال چون هنگامه^۴ حرب کرم شد
 حاکم ایج بر اسپ کوه پیکر سوار شده بجانب میدان
 تاخت سلجوق شاه که در فروسیت و شجاعت آیتی بود
 بضرب شمشیر نخست شخص اورا از مرکب حیات پیاده
 ساخت ولشکر مغول از آن دست و بازو متعجب شده
 چون بحر زخار در جوش و خروش آمدند بیکبار حمله

و حشم از عقب اغل بیلک روان کردند و شمس الدین
 که اورا با ترکان خاتون متهم می داشتند گریخته عازم
 اردوی هلاکو خان شد و عصیان سلجوق شاه وقتل
 کماشتنان پادشاه پشنیع تر وجهی معروض داشت و ایلخان
 بعد از استقامت این خبر محمد شاه را که بسیور غامیشی
 مخصوص کردانیده اجازت انصراف داده بیاسا رسانید
 و حکم فرمود که التاجو تیمور با لشکر مغول بشیراز روند
 و آتش فتنه سلجوق شاه را بضرب تیغ آبدار فرو نشانند
 و از اصفهان ولر ویزد و کرمان و ایج مدد فرستند التاجو
 با اصفهان رسیده ایلچی پیش سلجوق شاه فرستاده پیغام
 داد که ما بحکم یرلیغ پادشاه روی زمین با لشکر انبوه
 عازم آن دیاریم اکر بجرائم خویش معرف شده در مقام
 عذرخواهی می آید و از و خامت عصیان و طغیان اندیشه
 می نماید بپایه سریر اعلی کسان فرستیم تا ایلخان از سر
 کناهان او در کذرد و اکر هنوز از غایت ضلالت رعایت
 ملک و جان و اموال و دماء مسلمانان مصلحت نمی داند
 ما نیز دانسته باشیم و ایلچی بعد از تبلیغ رسالت نکالی
 بلیغ یافت و چون لشکرها مجموع کشتنند التاجو با حاکم
 کرمان و علاء الدّوله اتابک یزد برادر ترکان خاتون و مملک

برکنده با کوشوارها پیش مطرب مجلس انداخت و در
 آن وقت اغل بیک وقتل بیتکچی بیرلیغ هلاکو خان
 با سقاوان شیراز بودند چون روز دیگر این قضیه^۶ نا
 مرضیه فاش شد با سقاوان بین حرکت انکار کردند
 و با آنکه سلجوق شاه بمعاذیر دلپذیر در حضرت خاقانی
 ابراء ذمه^۷ خویش می توانست نمود و پادشاه را بر سر رضا
 می توانست آورد اما سکرت غرور از طریق صواب
 او را دور افکند و چون با سقاوان بخدمت آمده دیدند
 که کیفیت مجلس نوعی دیگرست توهمند نموده و بی
 رخصت بر اسپان خود سوار شده روی بوئاق خویش
 نهادند و پادشاه چون از رفتمن امرا خبر یافت از سرطیش
 و خفت با تهی پیراهن و کرزی در دست پای در رکاب
 آورده از عقب ایشان شتافت و اول با غل بیک رسیده
 کرزی چنان بر سرمش زد که نقش چهره^۸ او از لوح وجود
 مسترد شد و فی الحال از مرکب در کشته جان بقابض
 ارواح سپرد و شعله^۹ غصب بالا کرفته فرمان داد تا لشکریان
 و عوام الناس با سنک فلاخن و قار و رهای نقطه کرد
 منازل با سقاوان در آمده مساکن ایشان را چون جکر
 مصیبت زدکان بسوختند وقتل بیتکچی را نیز با خدم

منظری خوب و هیاتی مرغوب داشت و در مبداء جلوس
 طائفه از امرا را که منشاء فتنه و فساد بودند از میان
 برکرفت و ترکان خاتون را در سلک از دواج کشید تا از
 مکر و فریب او ایمن باشد و خزانی و دفائن را در تحت
 تصرف آورد و سلجوق شاه نیز پادشاهی عیاش متهمک
 مهیب بود چون تجاویف دماغش از بخار باده ممتلي کشتی
 بعقوبت هر کس اشارت گردی شبی در مجلس بزم
 نشسته بود که ناکاه اندیشه ملامت لایمان در باب
 ترکان خاتون بر خاطرش گذشت و هر چند مشغوف
 جمال و شیفتگ وصال او بود عنان تمالک و تماسک از
 دست داده در آن حین نظرش بر زنگی افتاد که چهره
 چون زلف دلبران دژم و قامتی چون شب مشتاقان دراز
 داشت وازکمال غیظ و فرط خشم اشارت کرد که آن دیو
 سیاه سر ترکان خاتون را که با خورشید و ماه لاف همسري
 زدی از بدن جدا کند و آن بد نژاد بموجب فرموده عمل
 نموده و سرخور پری زادرا در طشتی نهاده پیش سلجوق
 شاه آورد و دو دانه در خوش آب که قیمت هر یک از آن
 موازی خراج مصر و شام بود آن کل اندام در گوش
 داشت سلجوق شاه هر دو کوش اورا بدست خویش

مکامن بیرون جستند و آن شاه شیردل را بروپا به بازی
 ترکان آهو چشم در خواب خرکوش صید کردند و این
 مثل دیر است که کفته اند که از دشمن صدق و صفا و از
 زن عهد ووفا چشم نتوان داشت و ترکان او را بخدمت
 ایلخان فرستاده عرضه داشت که محمد شاه از عهده^{*}
 ملک داری بیرون نمی توانست آمد و بر خون بی کنها هان
 که موجب خرابی^{*} مملکت است اقدام می نمود و درین مدت
 بر خلاف مسیرت پادشاهان عمل می کرد و این سخن
 موقع قبول یافته ایلخان ترکان را در آن باب معذور
 داشت در نظام التواریخ آورده که مدت پادشاهی^{*} محمد
 شاه هشت ماه بود

ذکر اتابک سلجوق شاه بن سلغز شاه

چون باغوای ترکان خاتون محمد شاه کرفتار کشت جمعی
 از امراء شول را بقلعه^{*} اصطخر فرستاد تا سلجوق شاه را
 آورده سریر سلطنت را بوجود او مزین کردند و وصول
 آن جماعت و خلاصی سلجوق شاه مقارن یکدیگر افتاده
 ایشان در رکاب او مراجعت نمودند و نسب سلجوق شاه
 از جانب مادر منتهی بسلطانین سلجوقی می شود و او

این دو بیت دیگر ضمیمهٔ آن کرد رباعیٰ کی باشد
 ازین سنک برون آمدنم .. یا نیست ازین سنک برون
 آمدنم .. کوئی مکر از سنک برون می‌آید .. پروانهٔ از
 سنک برون آمدنم .. محمد شاه در جواب سطري چند
 عشوه آمیز نوشته و بساط مهر اخوت در نوشته و بکار
 عيشی وارتکاب مناهی مشغول کشت و با اين خصلتهاي
 ناپسندیده بر سفك دماء اقدام مي نمود و خون بي کناهان
 مانند جرعهٔ صهبا بر خاك مي ریخت و غبار نفترت
 وعداوت از هر طرف مي اذكيخت واکرچه دختر ترکان
 خاتون را در حباليهٔ نکاح آورده بود بقول ترکان التفات
 نمي فرمود و بر رد ملتمسات او اقبال مي نمود و مقارن اين
 حال خبر رسيد که محمد شاه و دختر ترکان خاتون باید
 که باردوی اعلي حاضر شوند تا بحضور ايشان در تنسيق
 و تنظيم مملكت فارس مشورت کرده آيد و محمد شاه
 در توجه بجانب اردوی هلاکو خان توقف و تعلل
 مي نمود و در رفتن امهال و اهمال جائز مي داشت و چون
 از صادرات افعال شنبع محمد شاه ترکان خاتون ملول
 و متبرّم کشت با امراء شول و تراکمه مواضعه کرده انتهاز
 فرصت مي نمودند و در زمانی که بحرم در آمد جعي از

اختلال ملکست با اشراف و اعیان ملک در تعیین کسی
 که شایستهٔ تاج و تخت باشد مشورت فرمودهٔ قرعهُ
 اختیار بسلغر شاه افتاد

ذکر محمد شاه بن سلغر شاه بن اتابک سعد بن اتابک زنگی

چون محمد شاه پادشاه شد خزانین و عساکر را در عقد
 ضبط اوامر و نواهي آورد واو در مردي و جرأت نظير
 نداشت و در واقعهٔ بغداد ملازم رکاب هلاکو خان بود
 و ايلخان آثار شجاعت و مردانگي ازو دیده بود و حرکات
 و سکنات او را در مجلس بزم و رزم پسندیده داشته چون
 بر مسند حکومت بنشست تهتك آغاز کرد و بلهو و لعب
 و شرب خمر واستمتع از بتان سيم اندام در بام و شام
 مشغول کشت و درین اثنا برادر بزرگترش که در قلعهٔ
 اصطخر محبوس بود شفاعت نامه در قلم آورده اين دو
 بيت در آن مندرج کردانيد رباعي درد و غم و بند
 من درازي دارد .. عيش و طرب تو سر فرازي دارد .. بر
 هر دو مکن تکيه که دوران فلك .. در پردهٔ هزار کونه
 بازي دارد .. و از حیثیات جمال الدین مسعود خجندی

وزارت رسانیده بود با تحف و هدايا و تنسوقات باردوی
 هلاکو خان فرستاده اظهار اطاعت و انقیاد کرد و ایلخان
 جهت ایالت اتابک محمد بدست ایلچیان منشور فرستاد
 واهالی شیراز ترکان را بشامت مقدم منسوب کردانیدند
 یعنی اتابک ابو بکر او را جهت پسر خود خطبه کرد
 ابواب محنت و مشقت و فتنه و بیلت مفتوح کشت و نیز
 او را بمحبت شمس الدین مناق که از خواص غلامان
 و مالیک اترال اتابکی بمزید قربت مذکور و بوفور ملاحظت
 موصوف بود مطعون و متهم داشتند و چون مدت دو
 سال و هفت ماه از زمان دولت اتابک محمد بگذشت
 از بام قصر بیفتاد و از شجره سلطنت ثمره ناچیده
 و از قدر خوشکوار حکومت قطره ناچشیده بریاض
 قدس وحدایق انس خرامید رساعی کل صبحدمی
 بخود برآشفت و بریخت « با باد صبا حکایتی گفت
 و بریخت « بد عهدی دهر بین که کل درده روز سر
 بر زد و غنچه کرد و بشکفت و بریخت « ترکان کیسوی
 مشک رنگ را چون چنگ در پای انداخت و رباب وار
 در کشاکش محنت فراق قرین ناله زار شد و بعد از
 تقدیم مراسم تعزیت چون دید که تغافل و اهمال موجب

شیرازی رحمة الله معاصر بعضی از اتابکان شیراز بود
ومصنفات او مشحونست بمدح اتابک سعد بن زنگی
وپرسش اتابک ابو بکر افاض الله عليهما شایب الغران

ذکر اتابک محمد بن اتابک سعد بن اتابک ابو بکر
بن اتابک سعد بن اتابک زنگی

atabek سعد چون از جام پادشاهی جرعه نوش نا کرده
ساغر حنظل مذاق از دست ساقی وظن آن الفراق در
کشید پرسش اتابک محمدرا که در صغر سن بود بر
تحت مملکت فارس بنشاندند و مادرش ترکان خاتون
همشیره علام الدّوله اتابک یزد که زنی رای زن با فطنت
وفن بود مدبر امور ملک کشته سپاهی و رعیت را در
کنف راحت و رفاهیت جای داد و اطراف بر و بحر از
آسیب مقدسان مصون و مأمون کردانید و خزانی که
atabek ابو بکر در مدت سی واند سال اندوخته بود بر
لشکریان وغیرهم از ارباب احتیاج واستحقاق صرف نمود
اقتضاء روزگار خود همین است یکی رنج خورد و نهد
و دیگری کنج برد و دهد و ترکان خاتون از کمال حزم
و دور بینی خواجه نظام الدّین ابو بکر را که بمنصب

عازم بغداد شد اتابک ابو بکر برادر زاده^۱ خود محمد
 شاه را با طایفه^۲ از لشکریان روانه^۳ اردو کردند و بعد از
 فتح بغداد بار دیگر اتابک سعد بموجب فرموده^۴ پدر
 بخدمت پادشاه رفت و اعزاز و نوازش یافته باز گشت
 و پیش از وصول به مقصد مانند پدر متوجه جانب دیگر
 شد تفصیل این اجال آنکه چون مدت سی و پنج
 سال از حکومت اتابک ابو بکر منقضي کشت و ماهی عمر
 او در شصت و هفتاد افتاد در پنجم جمادی الآخر سنه^۵ ثمان
 و خسین و سهاده منشور سلطنت وی بدست منشی^۶
 تقدير طی شد و بهار عمر وی مفوض بدی کشت و جام
 غم اجام وی بی می ماند و پسرش اتابک سعد در مستهل
 این سال از بغداد مراجعت نموده بود و در اثناء راه
 بعرض مرضی مبتلا گشت و در منزلی از منازل سر بر
 بستر نا توانی نهاده بود که ناکاه خبر مرک پدر و وراثت
 تخت و جاه و بخت بوی رسید بیت دیدار دلارام
 بهنکام وداع .. مانند جلایی که درو زهر دهند .. و از خبر
 مرک پدر مرض قرّ العین اشتداد یافته در گذشت
 وفوت اتابک سعد بعد از وفات اتابک ابو بکر بدوازده
 روز بوقوع الجامید املح الشعرا شیخ مصلح الدین سعدي

وخدمتش اکرچه از شرب خمر محترز و مجتنب بود اما در بارگاه او اسباب عشرت مهیا و مرتب داشته امرا وارکان دولت وائذاقان شراب خوردندي و مطریان خوش لخان بنغمات داودي مجلس را مزین و اهل مجلس را مروح داشتندي و هر سال مبلغ سی هزار دینار زر که محصول اندك ولايتي که از اعمال شيراز بود و جزئی از ظرايف استرضاء خاطر خان تركستان کردي و پسر خود را با يکي از برادر زادگان با آن مال بخدمت قآن فرستادي و شخنگان مغول که بشيراز مي آمدند منزل ايشان در بیرون شهر تعیین مي فرمود و نمي کذاشت که هیچ کس از عوام با آن قوم ملاقات کند تا زود زود بر احوال ملك اطلاع نياپند و چون هلاکو خان جهت تسخیر ممالک غربي بفرمان منکو قآن با حوالي^۵ ما وراء النهر رسيد اتابک سلجوقشاه را با حملی سنگين بخدمت حضرت فرستاد و در کنار آمويه با پادشاه ملاقات کرده سیور غاميشی یافت و چون هلاکو خان قلاع ملاحده را مفتوح کردانيد اتابک ابو بكر پسر خویش سعدرا برسم تهنئت باردوی پادشاه روان گرد و سعد ترجیب و نواخت یافته بوطن مأله و مراجعت نمود و در آن حین که هلاکو خان

کرد و دارالشفائی در غایت آراستکی با تمام رسانید و اطیاع
 حادق را بملازمت آن نصب فرمود و بازان انعام و اصطناع
 او سرّاً و علانیّة بر زهاد و عباد و صلحاً و متصوفه فائض
 کشت و جانب ایشان را بر علماً و صلحاً و افضل وائمه مرجح
 داشت و چون چنگیزخانیان ولشکر تبار بر اربعاء و اطراف
 عالم استیلا یافتند اتابک ابو بکر از غایت حزم
 دوراندیشی برادر خود را تهمتن نام با ظرائف و تنسوقات
 بخدمت اوکنای قاآن فرستاد و قاآن مراسم سیور غامبیشی
 مرعی داشته یرلیغی با لقب قتلخ خانی ارزانی داشت
 و ملک فارس بدین حرکت از تعرّص لشکر بیکانه مصون
 و محروس ماند شیخ مصلح الدین سعدی قدس سرّه در
 مدح او کوید بیت ترا سد یاجوج کف از زر است ..
 نه روپین چو دیوار اسکندر است .. کویند که اتابک ابو
 بکر در سلوك طریق احتیاط چنان متیقظ بود و وجوده
 مال انگلیزی را چنان مستحفظ که کلی و جزوی اعمال
 و اشغال بعمال و متصرفان و کتبهٔ خود تفویض نمودی
 و در وقتی که محاسبات مفروغ گشتی بغور نقیر و قطمیر
 رسیدی و هیچ وزیر و نائب را مکنت آن نبودی که بی
 اذن و رخصت او در اتمام ادبی مهمی جسارت نماید

امیر المؤمنین و توقیعش این لفظ که الله بس چراغ
 دودمان سلغروواسطهٔ قلادهُ آن خاندان بود بحکم ارث
 و استحقاق وارث تاج و تخت کشت صیت علو شان او از
 مبداء مشرق تا منتهاء مغرب رسید پادشاهی پاک اعتقاد
 صائب تدبیر بود و در اظهار شعار اسلام ید بیضا می نمود
 و بجلالت قدر و نیاهت ذکر از سلاطین جهان امتیاز
 داشت و ولایت فارس که از دویست سال باز بواسطهٔ
 محاربات سلاطین شبانکاره با آل بویه و کماشکان
 سلجوقیه و قدم سلطان غیاث الدین وغیره چون چشم
 بتان خراب کشته بود بین دولت و حسن معدلت او
 مانند روی عروسان آراسته شد و از اطراف و اکناف
 ربع مسکون افضل و اشرف احرام طوف سراپردهٔ
 همایون او بسته بعواطف خسروانه و عوارف پادشاهانه
 اختصاص یافتند و بسیاری از جزائر و سواحل چون
 قطیف و بحرین وغیر ذلك بسعیٰ ملازمان او مفتوح
 کشت و در بعضی از بلاد هند القاب شریفیش را در خطبهٔ
 مندرج گردانیدند خوانق و معابد و مدارس و مساجد
 شیراز که روی بخراibi نهاده بود معمور ساخت و قریٰ
 و مزارع و طواحين و مستغلات مرغوب بر بقاع خیر وقف

و مسجد جامع جدیدرا چون عرصه^۱ مکرمت خود وسیع
ومانند همت عالی نهمت خویش رفیع از خشت پخته
و کچ بنا فرمود و مستغلات فراوان بر آن وقف کرد و بغير
ازین نیز عمارت راسخ البنیان با تمام رسانید و چون هر
بدایتی را نهایتی مقدّست و هر کمالی را زوالی مقرر بقولی
بعد از بیست و نه سال که بعدل و انصاف روزگار
کذرانیده بود در احدی وعشرين جمادی الاول سنه^۲
ثلث وعشرين وستاده در عوض کوشه^۳ تخت سلطنت
مفرش خاک را بستر وبالین ساخت بیت جهان را
نمایش چو گردار نیست .. بدلو دل سپردن سزاوار
نیست .. او را در عمارت ایش خاتون دفن کردند و بعد
از وفات اتابک سعد ارکان دولت او با پرسش در مقام
متابعه موافقت آمدند

ذکر اتابک مظفر الدین قتلخ خان ابو بکر بن اتابک
سعد بن زنگی

بر صفحات فرامین طغرای او بدین آیین بود که وارث
ملک سلیمان سلغر سلطان مظفر الدین والدین تهمتن
atabek ابو بکر بن اتابک سعد بن اتابک زنگی ناصر

تقبیل نموده متوجه اند دست بردی نمایند و بین
 قرار ابو بکر بن سعد از شیراز بیرون آمده چون میان
 پدر و پسر بجز پشته^۱ دما دن ما بین نماند ابو بکر جعی را
 در پایین پشته توقيف فرمود واژ لشکریان خوارزم هر کس
 که از آن پشته مخدوش می شد بقتل می رسانید تا مقدار
 صد نفر در عرضه^۲ فنا^۳ آمدند و چون بقیه^۴ خوارزمیان
 ازین قضیه آگاه گشتند تصوّر کردند که نقض پیمان
 و نکت میثاق از جانب اتابک است فریاد الامان باوج
 آسمان رسانیدند و اتابک سعد ایشان را تسکین داده با
 فوجی از لشکر روی بپسر نهاد تا از موجب آن قهر
 استعلام نماید و اتابک ابو بکر هنکام ملاقات شمشیر
 تمدد از نیام لاله فام بین الملوك برکشیده زخمی بر پدر
 زد و بنابر ضحامت خفتان واستحکام آن زیاده آسیبی با اتابک
 نرسید چون پدر عصیان پسر مشاهده کرد بزخم کرز
 کاو سر اورا بر زمین افکند و بحبس فرزند عاق در قلعه^۵
 اصطخر فرمان داد و بنفس شریف متوجه شیراز شده
 بر مسند عز و ناز مقنّن کشت و ملکه را با تجمل تمام
 کسیل فرموده آچه و عده کرده بود بوفا رسانید و بعد از
 مصالحة با خوارزمشاه در شیراز باردوی حصین بر افراشت

در مجلس بزم حرف و جلیس خویش کردانید حرکات و سکنات سنجیده و پسندیده طبع سلیم پادشاه افتاد و هم در آن چند روز ملک زوزن واسطه شده مقرر برآن شد که اتابک سعد دختر خود را ملکه خاتون در ملک ازدواج سلطان جلال الدین منظم کردند و پسر خود زنکی را بحضور سلطان فرستد و هر سال ثلث ارتفاعات فارس را بجزانهٔ عامره رساند و قلعهٔ اصطخر و اشکنوان بکماشتکان سلطان سپارد و در بعضی از تواریخ مسطور است که مدت چهار هزار سال است که صدای کوس پنج نوبت از بام آن دو قلعه بکوش ساکنان هفت آسمان رسیده است و این بیت فردوسی کوید بیت سه دژ کنبدان و صطخر گزین « بود جای شاهان ایران زمین » اشارت بدین دو قلعه داشته اند و اتابک سعد بدین شروط رخصت انصراف یافته خوارزمشاه او را خلعت پادشاهانه داد و چون ابو بکر بن اتابک سعد صورت مصالحة والنزامات پدر معلوم کرد قلق و اضطراب تمام نمود و رای اتابک را درین باب نا صواب شمرده با خواص خویش مواضعه کرد که در حین تقبیل رکاب آسمان سرعت اتابک با خوارزمیان که مصحوب وجهت تسليم آنچه

جسارت انکشت بددنان کرفته حکم فرمود که پردهان
 دست بخون اتابک نیالایند واورا زنده بخدمت آورند
 لشکریان مرکزوار خدمتش را در میان گرفتند و درین اثنا
 اتابک از اسپ جدا شده اورا کرفته پیش سلطان بردند
 خوارزمشاه از وی سؤال کرد که سبب این جرأت وجسارت
 چه بود اتابک زمین خدمت بوسیده معروض داشت که
 تا غایت معلوم من نبود که این لشکر متعلق بشهريار
 عالمیانست حسن هیات ولطف کفتار اتابک خوارزمشاه را
 مانع قتل او شده فرمان داد تا در خرکاهی برای او نصب
 کردند و طایفه از مردم هشیار بمحافظت او قیام نمایند
 ارکان دولت خوارزمشاه بخدمت اتابک تقرّب نمودند
 و اتابک از کمال وقار و خویشتن داری ایشان را تعظیم
 نمی کرد و مقارن این حال عرق شفقت و عطوفت
 خوارزمشاه در حرکت آمده فرمود تا خیمه و بارکاه و آوانی^۶
 مجلس بزم و فراش خانه و مطبخ و دیگر ما يحتاج که لائق
 ملوک رفیع مقدار باشد جهت اتابک مرتب کردانیدند
 و قبل از آنکه چشم او برین اشیا افتاد همه را بر خواص
 و امراء سلطان قسمت گرد و چون کیفیت حال بسمع
 خوارزمشاه رسید از علو همت اتابک تعجبها نمود واورا

و شیراز خالی کذاشتی تا در سنه^۱ ستمائه اتابک اوزبک پهلوان بشیراز آمد و بر غارت شعوا و حرکات شنعا اقدام نمود و در سنه^۲ اثنی و ستمائه سلطان غیاث الدین سلطان محمد خوارزمشاه با لشکری زیاده از مور و مار باآن ولایت آمده دمار از نهاد شیرازیان برآورد و اتابک با چنین قصدها که بملکت او می پیوست و دهنها که بدار الملک او راه می یافت برخنک باد رفتار سوار شده هوس جهان نوردي می داشت و اکر چند کوه و قار بود چون محور چرخ کرد عالم کشته آرزو می کرد مصدق این مقال آنکه در سنه^۳ اربع و عشرين و ستمائه با هفتتصد سوار تا حدود ری عنان رسید رفت و در آن اوان سلطان محمد خوارزمشاه با سپاهی که محاسب وهم بسرحد عدد احصای آن نمی رسید بعراق در آمده متوجه بغداد بود و اتابک سعد با آن مقدار مرد که در ظل رأیت او مجتمع بودند عنان سبک و رکاب کران کرده خودرا بر قلب لشکر سلطان زد و سه صف از صفوف لشکر سلطان از صدها^۴ اتابک متفرق و منهزم شدند و اتابک چون شیر جنکی بر اطراف و جوانب حمله می کرد و سوار از پشت زین بر زمین می انداخت و سلطان از مشاهده^۵ این

ذکر اتابک مظفر الدین ابو شجاع سعد بن زنگی
 او حاتم زمان و رستم روزگار بود آثار شجاعت و شهامت
 او در اطراف عالم ظاهر و انوار سخاوت و معدلت او بر
 اکناف جهان باهر وزیر او در اول رکن الدین صلاح
 کرمانی بود و بعد از وی عمید الدین ابو نصر اسعد قائم
 مقام او کشت واو از فنون علوم بهرهٔ تمام داشت شعر
 نیکو ڪفتی نوبتی اتابک سعد اورا پیش سلطان محمد
 خوارزمشاه فرستاد و سلطان محمد اسعدرا منظور نظر
 عاطفت کردانیده در مجلس بزم احضار می فرمود روزی
 سلطان در اثناء سر خوشی این بیت بروزن رباعی کفت که
 رباعی در رزم چو آهنیم در بزم چو موم " بر دوست
 مبارکیم و بر دشمن شوم " و با سعد اشارت کرد که بیتی
 دیگر کوید اسعد بر بدیهه کفت بیت از حضرت ما
 برند انصاف بشام " وز هیبت ما برند زنار بروم " و سلطان
 محمد اسعدرا ستایشها کرده آن روز بر ساز و ترانه شراب
 خوردند و بعضی این رباعی را نسبت بسلطان جلال
 الدین خوارزمشاه کرده اند و اصح قول اول است کویند که
 اتابک سعد پیوسته با اطراف ولايت عراق لشکر کشیدي

ذکر اتابک مظفر الدین تکله بن زنگی

وارث تاج و تخت پدر کشت و در ضبط ممالک و حفظ
 مسالک در شیوهٔ آباءٌ کرام خویش عمل کرده خواجه امین
 الدین محمد کازرونی که حاتم زمان و صاحب کرامات بود
 بوزارت اشتغال می فرمود و آن وزیر صائب تدبیر قریب
 به مسجد عتیق مدرسهٔ و خانقاہی ساخت و در اوایل
 حکومت تکله اتابک پهلوان محمد بن ایلدکز انتهاز
 فرصت نموده لشکر بشیراز کشید وقتی وغارت کرد و در
 شهور سنّهٔ خمس و سبعین و خسمائیه اتابک تکله جراحات
 آن حادثه را بمهرم شفقت مبدل کردند و چون مدت
 بیست سال با مر حکومت وعدالت قیام نمود مرغ
 روحش از قفص قالب بکنکهٔ عرش پرواز کرد

ذکر اتابک مظفر الدین طغل بن اتابک سنقر

پادشاهی هنرمند هنرپرور بود اماً زیادهٔ تأییدی نداشت
 چند نوبت بر اتابک تکله خروج کرد و از عراق لشکر آورد
 عاقبت تکله اورا در جنک کرفته میل کشید و بعد از آن
 باقیم وجهی اورا بکشت

ذکر اتابک مظفر الدین زنگی بن مودود سلغیری
 در آن اوان که برادرش در کذشت او غائب بود
 شوهر خواهرش که ریاط سابقی در بیضا منسوب باوست
 والب ارسلان که از جمله^۱ سلغیریان بود در ملک طمع
 کردند وزنگی باز کشته با ایشان جنک گرد و نسیم
 نصرت بر رأیت او وزیده هر دورا هلاک ساخت اتابک
 زنگی با رای پر و بخت جوان آیین داد و دهش پیش
 کرفت آورده اند که خانقاہ شیخ ابو عبد الله خفیف
 قدس سرّه موضعی مختصر بود و او چند کرزمین بر آن
 افزود و در تعمیر آن اهمام فرمود و اسباب مرغوب بروی
 وقف کرد و بعد از وی اتابک ابو بکر در تجدید آن بقעה
 سعی نمود و چون با تمام رسید بصواب دید یکی از
 مشائخ شیراز نماز جمعه در آنجا اقامت کردند و بعد از آن
 قتلغ بن ملک خاتون امیر شیخ ابو اسحق بن محمد
 شاه اینجو عمارت اتابکان خراب گرده سه کنبد رفیع
 متصل بیکدیکر بنیاد نهاد فی الجمله اتابک مظفر الدین
 زنگی چهارده سال با مر حکومت قیام نموده در شهر سنه^۲
 احدی و سبعین و خمساهن وفات یافت

ملکشاہ بن محمد بن محمود بن مسعود بن محمد بن
ملکشاہ بن الب ارسلان بر ولایت فارس استیلا یافت
وچون یک سال از حکومت ملکشاہ بگذشت اتابک سنقر
بن مودود بر وی خروج کرد

ذکر اتابک مظفر الدین سنقر بن مودود سلغیری

چون دولت آل سلجوق بنهایت رسید اتابک سنقر
بن ملکشاہ بن محمد خروج کرد وکوکب طالع او بدروده^۱
شرف رسیده ملکشاہ از وی منهزم کشت وسنقر
افسر سلطنت بر سر نهاده بانتظام امور هملاکت
وتمشیّت مهام سپاهی ورعیّت مشغول کشت ورسوم
عدل واصاف تازه کرد ویعقوب بن ارسلان که اورا
اتابک شومله می‌کفتند چند نوبت لشکر کشید و میان او
وatabک سنقر محاربات رفته عاقبت یعقوب بن ارسلان
چنان منهزم کشت که دیکر خیال منازعت نبست وatabک
سنقر در شهر شیراز خانقاہی ومسجدی ومناره^۲ رفیع بنا
کرد وچون مدت سیزده سال از حکومت او منقضي
کشت از دار غرور بسرای سرور انتقال نمود

جملهٔ شش نفر از کماشتنکان سلجوقیان بودند بدین ترتیب که ذکر کرده می‌شود چون سلطان الـ ارسلان مملکت فارس را در حوزهٔ تصرف آورد بمقاطعه و ضمانت بفضلویه شبانکاره داد و بعد از آنکه او عصیان نموده خواجه نظام الملک خدمتش را بکرفت رکن الدین خارتکین والی آن ولایت کشته ریاطی که در میان خواری و ری بوده او ساخت واکنون معلوم نیست که اثری از آن باقی هست یا نی و بعد از وی اتابک چاولی بجای او منصب کشت و قلع و قمع سرکشان شبانکاره بسعي واهتمام او میسر شد و پس از چاولی اتابک قراچه حاکم آن دیار کشت و مدرسه در شیراز ساخته اسباب و املاک فراوان برآن وقف کرد و در جعفرآباد کوشکی و تختی بر سر کوهی ساخته است و تا اکنون اثر آن باقیست و بتخت قراچه مشهور است و او بر در همدان کشته شد و بعد از وی اتابک منکوس والی فارس کشت و در جوار مزار آم کثوم مدرسهٔ بنا کرد و مرقد او آنجاست و خاتون او زبیده زنی عالی همت بود و بعد از وی اتابک بوزابه متصرفی حکومت کشت و او حاکمی بود منصف وبصدق و اخلاص متصرف و چون بوزابه کشته شد

قتلغ اینا نجح شده یکی از امراء تکش خان در ری او را
بکشت و بعضی از قضاياء او در ضمن احوال طغول
سلجوقي مرقوم کلک بیان کشته بتكرار آن مصدع نشد

کفتار در تاریخ سلغریه و اتابکان فارس

ناقلاں اخبار و راویان آثار چنین روایت کرده اند که در زمان پیشین از انقلاب روزگار و تصاریف چرخ دوار امراء تراکمه با مقدار پنجاه هزار سوار بواسطه تهیک و سوء تدبیر پادشاه خود از وطن بیرون آمده در اطراف عالم متفرق شدند و از آن جمله یکی سلغر بود که با حشم و خدم بخراسان آمد و مددتها در اطراف آن تاختن می کرد و چون سلجوقيان بر ولایت ایران استيلا یافتند بخدمت ایشان پیوست و بمحاجات ایشان موسوم شد و فرزندان او بجانب فارس رفته در میان آن ولایت و خوزستان و لرستان و کوه کيلویه که مملکت بزرگست رحل اقامت اند اختند و مودود بن سلغر بدستور معهود دم از اطاعت سلجوقيان می زد و اولاد خود را بنوبت بخدمت ایشان می فرستاد. مورخان کفته اند که از آخر ایام دیالمه تا ظهور سلغریان هفت کس در فارس حکومت کرده اند و ازین

حال سلطان طغل از قلعه که محبوس بود با تفاوت امرا
بیرون آمده بعراق رفت و قبته خاتون را بخواست و قتلغ
اینانچ با برادرش نصرت الدین ابو بکر در کار ملک نزاع
نمود و بر سر او لشکر کشیده در يك ماه برادران چهار
نوبت جنک کردند و در جمیع این معارک اتابک ابو بکر
غالب آمد از احوال ابو بکر همین مقدار پیش معلوم
نشد عیب نفرمایند

ذکر قتلغ اینانچ بن اتابک محمد

چون سلطان طغل مادر قتلغ اینانچ قبته خاتون را
بخواست پسر و مادر اتفاق کرده زهر در طعام تعییه کرده
خواستند که بخورد سلطان دهند شخصی ازین واقعه
طغل را آکاهی داده چون طعام حاضر ساختند سلطان
تکلیف فرمود تا قبته خاتون آن طعام را تناول کرد
خوردن همان بود و مردن همان و سلطان طغل قتلغ
اینانچ را محبوس کردند و بعد از چند کاه پشفاعت
بعضی ارکان دولت باطلاق او حکم فرمود واو با سلطان
مخالفت کرده پیش تکش خان رفت و بعد از کشته
شدن سلطان طغل شامت کفران نعمت شامل حال

مستحکم کردانید امراء طغل متوهم شده با او کفتند که بعد ازین اقامت ما درین دیار مصلحت نیست چه احتمال قریب دارد که ملک مازندران مارا بقزل ارسلان سپارد واین اندیشه در خاطر مجموع رسونخ یافته سلطان و امرا از مازندرن بحدود دامغان رفتند و در خلال این احوال قزل بسیار از ایشان ظهور یافت و در خلال این احوال قزل ارسلان بواسطهٔ وصول لشکر کرج بنواحی آران و آذربایجان متوجه آن صوب کشت و سلطان عراق درآمد و بعد از آن میان سلطان طغل و قزل ارسلان وقایع بسیار دست داد چنانچه نبدي از آن در تاریخ سلجوقيان سمت کذارش یافت و در آخر عهد قزل ارسلان خلیفه منشور سلطنت باسم او فرستاد و پیغام داد که پادشاه توئي وما حاميٰ توئيم و قزل ارسلان بخار عجب و بیدار بکاخ دماغ راه داده در همان چند روز در دست فدائیان کشته شد

ذکر اتابک ابو بکر بن اتابک محمد

بعد از کشته شدن عمّ خود قزل ارسلان در تبریز بر مسند حکومت بنشست و بمندد قبته خاتون پسرش قتلع اینانع متصدی ایالت عراق کشت و مقارن این

و اکتسابا بتو می رسد وايلدکز بحیله و صنعت بر دولت
 سلجوقيان استيلا يافته بود و از آل سلجوق کسي که
 اهليت و استحقاق پادشاهي داشته باشد غير از تو نیست
 بلکه پيش از تو ازین خاندان مائل تو شهرپاري در
 خانه زين نشسته و بخاطر چنان می رسد که قزل ارسلان
 عاقبت شمه مردود و نقص پيان شعار خود ساخته ترا
 بقلعه از قلاع خواهد فرستاد اکنون بر تو واجبست که
 انديشه کار خويش کني و اهمال و تغافل که مقتضي
 ضایع شدن نفس نفيس است جاييز نداري سلطان
 طغل پرسيد که چاره اين کار چيست ظهيرك جواب
 داد که تدبیر آنست که بملك مازندران التجا نمائي
 و چون باآن مأمن برسي جمعي از امرا که از قزل ارسلان نا
 ايمن ورجيده اند بي شک بتو محقق شوند و تو بامداد
 ملك مازندران و معاونت امراء خاصه ملك موروث را از
 قزل ارسلان انتزاع نمائي سلطان راي ظهيرك مستحسن
 داشته روبي بمازندران نهاد و حسام الدّين اردشير پادشاه
 آن مملكت در تعظيم و تجليل و توقيع سلطان طغل
 غایت مبالغه بجای آورد و درین اثنا قزل ارسلان رسولی
 بمازندران فرستاد تا ميان او و ملك آن ديار قاعدة مبنیاق

کشند تا فرزندان وی سالم بمانند قبته خاتون نكذاشت از اتابک محمد چهار پسر ماندند اتابک ابو بکر وقتلخ اینامح و میر میران واوزبک پهلوان ابو بکر واوزبک از کنیزگی متولد شده بودند وقتلخ اینامح و میر میران از قبته خاتون در وجود آمدند

ذکر اتابک قزل ارسلان بن اتابک ایلدکز

بعد از فوت اتابک محمد قبته خاتون می خواست که در حباله نکاح سلطان طغل در آمده پرسش وقتلخ اینامح امیر الامرا باشد که ناکاه درین اثنا قزل ارسلان از تبریز رسید و قبته خاتون را نکاح کرد و چون قزل ارسلان میل بغلامان داشت پیش از یک شب با خاتون دست در آغوش نکرد اما در امور ملک برای او کار گردی و با پسران اتابک محمد تکبر و تجبر می نمود و ایشان را از زمرة خدمتکاران و غلامان می شمرد و سلطان طغل نشانه پیش نبود و درین اوقات ظهیرک سندکلادی که از برکشید کان اتابک محمد بود بغايت محتال و مشعبد از سطوت قزل ارسلان ترسان و هراسان ملازمت طغل اختیار نموده با او می گفت که سلطنت عراق ارثا

مدّتی از موعد قدم قلچیان بگذشت کورخان تصوّر کرد
که ایشان را در راه دزدان کشته اند و اسکر از صورت عذر
اتابک خبر یافته از کرد سم ستوران توران زمین روز
روشن بر چشم او تاریک ساختی و همچنین بحیله و تدبیر
رسولی بدار لخلافت فرستاد تا مبلغ شصت هزار دینار زر
سرخ هر ساله برسم مرسوم سلطان طغیل بر مثال
خوزستان بغداد اطلاق یافت و همچنین دختر خود را
باشه ارمن داد و حکم او نیز بر آن مملکت جاری شد
و بعد از آنکه شاه ارمن وفات یافت وصلاح الدین
قصد ارمن کرد اتابک محمد فرمود تا مکتوبی نوشتند
مزور و بر در خاده^۱ صلاح الدین انداختند وزیران
مکتوب را بصلاح الدین رسانیده او از راه باز کشت فی
الممله اتابک محمد از رای و مردی دقیقه^۲ مهم
ذکداشت اما دست تعرض ابویحیی را نتوانست که از
دامن قبای حیات خویش کوتاه کرداند تا در شهور سنه^۳
اثنی وثمانین و خمساهنگ هادم اللذات دواسبه بر سروی
تاخت و منکوحه^۴ او قبته خاتون دختر امیر اینانجی زنی
صاحب رای بود و چون خواص اتابک خواستند که بعد
از مرک او بموجب وصیتی که کرده بود طغیل را میل

بر سریر خلافت بنشست استقرار امر مملکت خود را
 موقوف بر بیعت صلاح الدین حاکم مصر و اتابک
 محمد می دانست و اول رسولي بمصر فرستاده از صلاح
 الدین بیعت خواست و چون خبر باتابک محمد رسید که
 صلاح الدین را خلیفه در بیعت بر وي تقدیم کرده برنجید
 و فرمود تا نام خلیفه از خطبه اسقاط کردند بعد از یک
 سال خلیفه اموال فراوان فرستاد و اتابک محمد را استرضا
 نموده بار دیگر فرمود تا خطبه بنام او خواندند آورده اند
 که چون کورخان آوازه^۱ شوکت و عظمت اتابک محمد
 شنید رسولان فرستاد تا بر کماهی حالات او اطلاع یابند
 و اتابک فرمود تا رسولان را بنوعی در شهر آوردن که هیچ
 کس بر احوال ایشان اطلاع نیفتاد و نوازش فراوان در
 باره^۲ آن جماعت بتقدیم رسانیده چنان کرد که قاصدان
 در حین توجه^۳ خویش قاصدی پیش کورخان فرستادند تا
 شمه^۴ از عظمت و شوکت اتابک و تعظیم و تکریم او
 نسبت بوصول بایشان و آن جماعت عنقریب بموجب
 دخواه معروض کردانید و چون ایلچیان دو سه مرحله قطع
 کردند اتابک جعی را در خفیه از عقب ایشان فرستاد تا
 در جوف لیل همه را در زیر خاک پنهان کردند و چون

الدین شاهی رفت « از کردش چرخ کس ندادست
 نشان « در پانصد واند آچه در ماهی رفت « وهم در
 تاریخ کزیده مسطور است که در سنه^۱ تسع و سبعین
 و خسمائمه ملک ابخار قصد دیار اسلام کرد و سلطان با
 برادران خود اتابک محمد و قزل ارسلان بجنگ او رفته در
 راه رنجور شده باز کشت و بهمدان آمده سنتی فاطمه بنت
 علاء الدّوله را در حبالة^۲ نکاح آورد و در منتصف جمادی
 الآخر سنه^۳ احدی و سبعین و خسمائمه در همدان وفات
 یافت هرچند ذکر ملک ارسلان سابقاً رقم زده^۴ کلک
 بیان کشته بود درین مقام بر سبیل استطراد بار دیگر
 شمه^۵ از احوال او مسطور کشته حمل بر تعدد روایات
 نمایند

ذکر جهان پهلوان اتابک محمد بن اتابک ایلدکز

بعد از فوت ملک ارسلان در عراق پادشاه شد و برادر
 خود قزل ارسلان را باذریاچان فرستاد و در آن زمان
 سلطان طغل بن ارسلان را که هفت ساله بود بر تخت
 نشاند و اساس ملک را چنان مشیبد کردانید که ملوك
 شرق و غرب ازو حسابها برگرفتند و خلیفه^۶ بغداد چون

بنشاند وجهان پهلوان اتابک محمد و قزل ارسلان از
 مادر سلطان ارسلان متولد شدند و چون اتابک ایلدکز
 مادر سلطان را بخواست امراء سرحد و اطراف نشینان سر
 بر خط فرمان او نهادند و اتابک ایلدکز اکثر اوقات
 دست در کمر زده در پیش تخت ارسلانشاه با استادی
 و ارسلان بی استصواب او در هیچ امر شروع نکردی
 بلکه جزوی وکلی^۱ امور ملک را بحسن تدبیر او کذاشت
 بود و خود بمجرد اسم سلطنت قانع کشته اتابک ایلدکز
 در رکاب ارسلان چند نوبت با مخالفان مثل اتابک
 پلاس پوش وايناخ و ملوك کرج مصاف داده همه را
 منهزم کردانید بعضی از موّخان کفته اند که اتابک ایلدکز
 در یورش کرجستان رنجور شده و وباء در معسکر او افتاده
 باز کشت و چون بخچوان رسید وفات یافت و ملک
 ارسلان بعد از اوی بهمدان رفته آنجا در کذشت در
 تاریخ کزیده مسطور است که در سنه^۲ ثمان و سنتین
 و خسمائیه والده^۳ ملک ارسلان رحلت کرد و در همان راه
 اتابک شمس الدین ایلدکز با اوی موافقت نمود و قاضی
 رکن الدین جوینی درین واقعه کوید رباعی دردا که
 زمانه را نکو خواهی رفت « و اندر پی^۴ او چو شمس

متفرق شده پلاس پوش بمراغه و شیرکیر با بهر و قایمار
 بقیم رفتند وايلدکز که از جمله^۰ اركان دولت قويتر بود
 با تفاقي باقی اكابر سلطان طغول بن مسعود را از روين
 دز آورده بر تخت نشاند و مادر او را که بر مجموع ممالک
 تسلط داشت بزني بخواست و طغول بنامي قانع کشته
 رتق و فتق امور مملکت منوط و مربوط بحکم ايلدکز بود
 وبعد از چند كاه ميان ايلدکز و مادر طغول نقاري پيدا
 شده ايلدکز ازوي ملول کشت چون آن عورت تجبر
 و تحکم شعار خود ساخته بود اتابک ايلدکز خواست که
 طغول را از سلطنت عزل کرده بپرسش ارسلان دهد اما از
 خوف مادر طغول از قوت بفعل نبي آورد و چون مادر
 طغول وفات یافت اتابک ايلدکز طغول را کرفته بقلعه^۰ از
 قلاع فرستاد و ارسلان بن طغول را از قلعه^۰ تكريپت آورده
 بر تخت نشاند و مادرش نارنج خاتون را بخواست و عاقبت
 کار طغول معلوم نشد راقم حروف کوید که اتابک ايلدکز
 طغول را بر سرير سلطنت نشانده بعد از آن او را بکرفت
 مخالف اقوال جمهور موذخين است بلکه آنچه متفق
 عليه است اينست که ايلدکز مادر سلطان ارسلان بن
 طغول در حبale^۰ نکاه آورده ارسلان را بر سرير حکومت

ولایت که فتح و ضبط آنجا بر دیگر امرا دشوار و مشکل باشد او بآسانی فتح و ضبط نماید و سلطان نیز آثار مردانکی و فرزانگی در ناصیّه^۲ ایلدکز مشاهده می‌فرمود عاقبت سلطان مسعود ایلدکزرا با طایفه^۳ از سپاه بجانب اران فرستاد و در اندک زمانی به تمامت اران و کنجه و شروان و باکو استیلا یافت با سپاهی و رعیت نوعی زندگانی کرد که مجموع محبت ویرا در دل جای دادند و چندانکه علم دولت ایلدکز ارتفاع می‌یافتد او در تواضع و سرافکندگی پیستر مبالغه می‌فرمود شخصی را کفتند که اسکر دولت نصیب تو کردد چه کنی جواب داد که دولت خود کوید که چه کن القصه سلطان مسعود در آخر ایام دولت خویش روزی بشکار رفت شیری از بیشه بیرون آمدۀ روی بسلطان نهاد و خود را بر اسپ او زد و سلطان از اسپ بر زمین افتاد و اسفه‌الار اسعد اصفهانی با شیر در آویخته آن سبع ضاره را بکشت و بنابر آنکه عباسیان با سلطان صفائی نداشتند طبیبان را اغوا می‌کردند که در معاجله خیانتی کنند و روز بروز مرض او زیاده می‌شد و مادر طغل جهت جودت آب و هوا اورا به مدان برد عاقبت سلطان از آن رفع جان نبرد و اکثر ارباب مناصب

وامثال آن باز نمی خواستند و بحسب اتفاق خوانسالار را
 روزی چند از درکاه سلطان غیب اتفاق افتاد وايلدکز
 بترتیب آش قیام نموده فرمود تا سر و سقط کوسفدان
 بمطبع می آورددند في الجمله چون خوانسالار بر سر مهم
 خود باز آمد وامثال اين صورت از ايلدکز مشاهده کرد
 متوجه ماند وحسن گفایت او بسمع سلطان رسانیده
 نام ايلدکز بلند شد و خاتون سلطان مسعود مادر طغل را
 در باره او عنایتی تمام پدید آمده هر صفت و صورت که
 مطبوع طبع سلطان بود ايلدکزرا در آن لباس در چشم
 سلطان جلوه می داد يکي از آن جمله آنکه امرا وارکان
 دولت سلطان بر يكديگر ترقع می جستند وهم ايشان
 درين امر بجائی رسیده بود که چون بپايه سرير اعلي
 حاضر می شدند صبر نمی کردند که امير حاجب بزرگ
 هر يك را بر جای خود قرار دهد و در تقدیم و تأخیر با هم
 نزع کرده کاهی مهم بدهست و کريمان می افتاد وايلدکز
 بتعلیم خاتون سلطان طاقیه قندز می پوشید و در صف
 نعال ایستاده از مناقشه و معادات احتراز می نمود و سلطان را
 این معنی پسندیده می آمد و مادر طغل پيوسته با سلطان
 می كفت که ايلدکزرا با لشکري بظرفي فرست که هر

صرف نکرده بود و جالی نیز نداشت ترک او کفت
 شبهنگام ایلدکز خودرا ببازرگان رسانید و خواجه^۰ او
 ازین معنی تعجب نمود که با وجود صغر سن آن همه راه را
 طی^۱ کرد و چون مالک چهل غلام بعراق رسید غلامان را
 بخدمت وزیر سلطان مسعود برد وزیر نایب خودرا فرمود
 که غلامان را بخرد و نایب وزیر ایلدکزرا نپسندید و باقی را
 بخرید ایلدکز در کریه شده کفت اکر این غلامان را
 نایب وزیر جهت هوای دل بخرید می باست که مرا از
 برای رضاء پادشاه عادل بخریدی این سخن بوزیر
 رسانیدند وزیر حکم کرد تا اورا نیز خریدند و ایلدکز
 خدمات پسندیده بجای آورد چنانچه پیش وزیر اعتماد
 تمام یافت و چون وزیر را فداییان اسماعیلیه کشتند
 و متروکات او متعلق بدیوان سلطان مسعود شد سلطان
 ایلدکزرا با میر نصر سپرد تا ترتیب کند و آداب فروسیت
 اورا تعلیم دهد و در اندک زمانی ایلدکز در شهامت
 و صرامت از امثال واقران خود در کذشت و بعد از آن
 اورا در خیل امیری انتظام دادند که بر مطبخ سلطان
 حاکم بود و در آن وقت از بسیاری^۰ کوسفنده و کثترت
 نعمت وکلاه مطبخ سر و سقط کوسفند مثل چرب روده

وفات یافت و ایالت موصل ببدر الدین لولو قرار گرفته
مدّتی مدد حکومت کرد و مآل حال او در بیان قضایاء
هلاکو خان سمت کذارش خواهد یافت انشاء الله تعالیٰ

ذکر حالات اتابکان آذربایجان که اول این طبقه اتابک
ایلدکز است

نقله^۱ اخبار گفته اند که در ولایت قچاق معهود چنان بود
که هر کس که چهل غلام بیک بیع بخریدی بهای یک
غلام وضع کرده از مشتری نطلبیدندی و در زمان دولت
سلطان مسعود سلجوقی بازرگانی در آن ولایت چهل غلام
بخرید که یکی از آن جمله ایلدکز بود وازو بايع حسابی بر
نداشته بهایش از مشتری نطلبید و بازرگان با طایفه^۲ از
تجار که مصحوب او بدآنجا رفته بودند از دشت قچاق باز
کشته غلامان را در عرابها نشاندند و بنابر شدت حرارت
هوا کاروان در روز توقف نموده شب مسافت قطع
میکردند و اتفاقاً شبی از شبهای ایلدکز که صغیر السن^۳ بود
بواسطه^۴ استیلاء خواب دو نوبت از عرابه بیفتاد
و مرد تاجر فرمود که اورا در عرابه نشاندند و چون نوبت
سیوم بیفتاد بازرگان بنابر آنکه چیزی در بهای ایلدکز

نور الدّین حرب کردند و خدمتش از مصریان منهزم
کشت و در سنهٔ خمس و ستمائه میان ملک عادل و نور
الدّین صلح شد و عادل دختر او را برای پسر خود
بجواست و ملک عادل مملکت را میان اقرباً قسمت کرده
بعضی از بلاد جزیره را بشیخو شاه بن غازی بن مودود
داد و برخی از آن ولایت بقطب الدّین محمد بن عماد
الدّین زنگی تفویض نمود و موصل و اعمال آن را بنور
الدّین ارسلانشاه مقرر داشت و در سنهٔ سبع و ستمائه
نور الدّین ارسلانشاه بن مسعود بن مودود بن زنگن بن
آقستقر وفات یافت مدت ملک او یازده سال و هفت
ماه بود

ذکر المُلک القاهر عز الدّین مسعود بن نور الدّین ارسلانشاه

ملک ارسلانشاه در ایام مرض پسر بزرکتر خود عز الدّین
مسعود را ولی عهد کردانید و چند قلعه را در اطراف
ولایت بپسر خوردتر عماد الدّین زنگی داد و بدر
الدّین لولورا بمحافظت فرزندان و تدبیر مهام ایشان
تعیین فرمود و ملک قاهر بعد از مرگ پدر بازدک فرصتی

و در سنه ثمان وثمانين وخمسمائه صلاح الدّين صاحب
مصر فرمان يافت واين خبر مسموع عز الدّين مسعود
شده از موصل بجانب شام در حرکت آمد و در اثناء راه
مراجعةت فرمود ودر بيست و نهم شعبان سال مذكور
مرغ روحش از قفس قالب او در پرواز آمد و بعد ازوی
برادرش در موصل بجای او بنشست

ذكر اتابک نور الدّين ارسلانشاه

میان او و برادر زاده اش قطب الدّین محمد بن عماد
الدّین زنگی قریب بدو سال منازعت قائم بود و بعد
از آن با یکدیگر اتفاق نموده در سنه خمس و تسعین
و خسمائه لشکر بماردین کشیدند و مملک عادل ابو بکر بن
ابوب صاحب مصر کسان فرستاده قطب الدّین محمد را
استقالت واستعطاف نمود و قطب الدّین میل بجانب
ملک عادل گرده از نور الدّین جدا شد و در ولایت
خویش خطبه بنام صاحب مصر خواند و نور الدّین
ارسلانشاه ازین معنی رنجیده سپاهی بنصیبین برد و آن
شهر را از کماشته قطب الدّین انتزاع نمود و هنوز قلعه را
نکرفته بود که جمعی از لشکریان مملک عادل رسیده با

وچون ملک صالح سفر آخرت اختیار فرمود بموجب وصیه^۱
 او حلب را نیز متصرف شد و در آن اثنا عمال الدین
 زنگی از عز الدین مسعود التماس کرد که حلب را
 بوي کذارد و سنجار در عوض آن بکرید و مسعود نخست
 ابا وامتناع نموده آخر الامر بمعاوضه راضی شد و در سنّه^۲
 ثمان و سبعين و خمسهائه ملک ناصر صلاح الدین بن
 نجم الدین ایوب صاحب مصر با لشکر عظیم از فرات
 بگذشت و بلاد جزیره را غارت کرده متوجه موصل شد
 وچون از تسخیر موصل عاجز کشت سنجار رفته بر آن
 ولایت استیلا یافت و از راه حران به مصر مراجعت کرد
 و یک سال دیگر باز لشکر کشیده امده بگرفت و از
 آنجا بشام رفته حلب را نیز مستخر ساخت و مجاهد الدین
 نایب عز الدین مسعود اسیر کردانیده مقید کرد و بعد
 از آن که با خود به مصر برد شمس الدین پهلوان صاحب
 همدان کسان به مصر فرستاده شفاعت نمود ملک ناصر
 الدین سخن او قبول کرده بند از پای مجاهد الدین بر
 گرفت و در سنّه^۳ احدی وثمانین و خمسهائه بار دیگر ملک
 ناصر صلاح الدین لشکر کشیده میافارقین و اخلاطرا
 بگرفت و بهنکام باز کشتن با عز الدین مسعود صالح کرد

بجانب حلب نهضت نماید عmad الدّین باین سخن
 التفات نکرد زیرا که صلاح الدّین خبر باو فرستاده بود
 که تو از برادر وابناء عمّ پریکتری واین مملکت بحسب
 ارث واستحقاق بتو می رسد و من بجهت هواخواهی تو
 ارتکاب مشقت اسفار نموده ام و چون ممالک شام از
 منازعان مستخلص شود بکماشتن تو سپرده من عازم
 مصر خواهم شد و سیف الدّین غازی چون بمحاصره^۱
 عmad الدّین مشغول شد برادر خود عز الدّین مسعود با
 طایفه بمعاونت ملک صالح بجانب حلب روانه فرمود
 و ملک صالح با استظهار آن جاعت با مصریان محاربه نموده
 منهزم گشت و مصریان غنیمت فراوان کرفته معاودت
 نمودند و چون این خبر بسیف الدّین غازی رسید از
 ظاهر سخار برخاسته بموصل رفت و در سنّه^۲ ست
 و سبعین و خسمائۀ داعی حق را لبیک اجابت گفته
 برادرش قائم مقام او شد

دکر عز الدّین مسعود بن قطب الدّین مودود بن
 عmad الدّین زنگی

مسعود بعد از فوت برادر متصدّی حکومت گشت

بزرگتر عمام الدّین زنکی را ولی عهد کرده بود اما نواب
وارکان دولتش با پسر کوچک وی سیف الدّین غازی
بیعث کردند

ذکر سیف الدّین غازی بن قطب الدّین مودود بن
عماد الدّین زنکی و بعضی از حالات او

بعد از مرگ پدر در موصل بر سریر حکومت نشست
و برادرش عمام الدّین زنکی بن قطب الدّین مودود
که بخته پیش عمش نور الدّین محمود بشام رفت و نور
الّین مدینه سنجار را بعمام الدّین داد و در آن اوان که
ملک صلاح الدّین از مصر لشکر بشام کشیده دمشق را
بکرفت و بمحاصره حلب مشغول کشت سیف الدّین
غازی همت بر استیصال برادر خود عمام الدّین زنکی
کماشته سپاه سنجار برد و سبب این قضیه آنکه چون
صلاح الدّین یوسف بر ظاهر حلب نزول کرده بمحاصره
ملک صالح مشغول کشت صالح پیش ابن عم خود
سیف الدّین غازی رسولی فرستاده استهداد نمود
ولشکری ترتیب داده برادر خود عمام الدّین زنکی
پیغام داد که باید که لشکر را سرکرده بامداد ملک صالح

ملک حلب را تسلیم این عّمش عزّ الدّین مسعود نمایند
 بعضی از امرا با او کفتند که عماد الدّین زنگی هم این
 عّمش تست و خواهر تو در خانه اوست و خدمتش از
 ممالک همین سنجار دارد و بس پدر تو بوي داده است
 و حکم عزّ الدّین مسعود بر خلقي که از کنار آب فرات تا
 همدان مقیم اند جاریست جواب داد که من از آن
 هی ترسم که عماد الدّین از عهده دارایی مملکت بیرون
 نشواند آمد ورعایا در زحمت و مشقت افتد عمر ملک
 صالح نوزده سال بود مدت حکومتش هشت سال

ذکر سيف الدّین غازی و قطب الدّین مودود برادران نور الدّین محمود

بعد از فوت عماد الدّین زنگی بن آقسنقر سيف
 الدّین غازی بصواب دید برادرش نور الدّین محمود که
 اکثر اوقات بغازاء فرزند مشغول بود مملکت دیاریکر
 و جزیره وبعضی از کردستان را ضبط نمود و در سنّه احدی
 و خمسین و خسمائیه وفات یافته برادرش قطب الدّین
 بجای او بنشست و در سنّه خمس و سنتین و خسمائیه
 قطب الدّین روی بسرای آخرت نهاد و هرچند او پسر

آخر پادشاهان بی فاطمه بود در مصر جهت دفع فرنک ازوی استهداد نمود و نور الدین محمود نایب خود اسد الدین شیرکوه را نامزد مصر فرمود واو بموجب فرموده متوجه مصر شد و شر فرنک را از مسلمانان دفع کرد و بشام مراجعت نمود و سال دیگر اسد الدین را با برادر زاده خود صلاح الدین بمصر فرستاد و آن مملکت را از خلفاء اسماعیلیه بصلاح الدین بن نجم الدین ایوب منتقل شد و مدت‌ها مملکت مصر در تصرف آل ایوب بماند و صلاح الدین بملک ناصر الدین ملقب کشت و نور الدین محمود در حادی عشر شوال سنه^۱ تسع و سنتین و خمسه‌ائمه در کذشت

ذکر ملک صالح بن نور الدین محمود

در روز وفات پدر یازده ساله بود اعیان شام با او بیعث کردند و صلاح الدین یوسف در مصر نخست خطبه بنام او خواند همچنانکه بنام پدرش خوانده بود اما بعد از آن قصد دمشق کرد و ملک صالح مرکز دولت خالی کذاشته بحلب رفت و در سنه^۲ سبع و سبعین و خمسه‌ائمه ملک صالح بمرض موت کرفتار کشت ووصیت کرد که

و خمسه‌ماهه در آن امر بوجی دخل کرد و چون در سنه^۱ اثني عشرین صاحب موصل وفات یافت حکومت آن موضع علاوه منصب سابق کشته بآن جانب در حرکت آمد و بعد از ضبط موصل لشکر بطرف شام کشیده حلب را بکرفت و در سنه^۲ اربع و عشرين اهل فرنگ را که بمالک شام در آمده بودند منهزم ساخت و در سنه^۳ تسع و عشرين دمشق را محاصره کرده بر اکثر ولایت شام استیلا یافت و در سنه^۴ اربع و ثلثين کرت دیکر مدت دو ماه دمشق را محاصره کرد و از آنجا مراجعت فرموده دیاریکر و کردستان را مسخر ساخت و در سنه^۵ اربع واربعين و خمسه‌ماهه چند تن از غلامان او اتفاق نموده آن پادشاه عادل را بکشند و بعد از آن در ولایت عرب اورا اتابک شهید کفتند

ذکر نور الدین محمود بن عماد الدین زنگی

نور الدین محمود بعد از شهادت پدر بحلب و حمص و حما و ما یتعلق بها استیلا یافت و در مبداء امارت خویش لشکر را بسنجار کشیده آن دیار را مسخر کردانید و در سنه^۶ تسع واربعين و خمسه‌ماهه دمشق بکرفت و مهم^۷ نور الدین محمود در بلاد شام چنان بقوت شد که عضد خلیفه که

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيْمِ

کفتار در قضاياء اتابکان و چکونکي احوال ايشان
ناظمان جواهر اخبار روایت کرده اند که بعضی از سلاطین
سلجوقي فرزندان خود را با مراء اطراف می سپردند و بلفظ
اتابک از هر یك تعیین می فرمودند و اتابکان متفرق
بچند فرقه شده اند و احوال هر فرقه علی سبیل الایجاز
والاختصار درین اوراق رقم زده كلک بیان خواهد کشت
انشاء الله تعالى و چون برخی از اتابکان موصل بدرجات
عالی رسیده بر شام و مصر مستولی شده اند خرد خرده
بین تقدیم ايشان را بر فرق دیگر اولي و انسب دانست

ذکر عماد الدین زنکی بن آق سنقر
سلطان محمود بن محمد بن ملکشاه سلجوقي اورا
شخنکي ولایت عراق داد و وي در سنه احدی و عشرين

کفایا ایا آن بگان
و چنینی احوال
ایشان از جلد پیهاد
روض الصفا که امیر
خواند بصنیف
اوست

